

Dirençli Bir Geleceğe Doğru:
**Türkiye’de Depremler ve
Eğitim-Çocuk-Gençlik Odaklı
Çalışmalar**

Çalıştay Raporu

SUNA'NIN KIZLARI HAKKINDA

Suna'nın Kızları, ülkemizdeki sanayi, eğitim, kültür ve sanat alanlarının gelişmesine önemli katkılar sunmuş iş insanı Suna Kırac'ın eğitim alanındaki çabalarını, değerlerini, hedeflerini ve vizyonunu yaşatmak amacıyla kızı İpek Kırac tarafından Suna ve İnan Kırac Vakfı çatısı altında 2021 yılında hayata geçirildi.

Eğitim alanında kazanımları mümkün kılan nesiller ve sektörler arası dayanışmadan ilhamını alan Suna'nın Kızları, özellikle kız çocukların okullulaşması alanında kat edilen mesafeden faydalanarak eğitim yoluyla çocuklar için destekleyici ve güvenli ortamlar oluşturulmasına katkıda bulunmayı hedefliyor. Bu doğrultuda kolektif etki yaklaşımını merkezine alan Suna'nın Kızları, çocukların ekosistemlerindeki öznelerin ortak amaçlar etrafında bir arada çalıştıkları çözüm topluluklarını destekliyor, bu toplulukların etkisini izliyor ve geliştirilen eğitim temelli modellerle çocuklar için güvenli ve destekleyici bir ekosistem oluşturmayı amaçlıyor.

Kız çocuk odaklı tasarım yaklaşımını benimseyen Suna'nın Kızları, desteklediği yapıların ve programların dezavantajlı koşullarda büyüyen kız çocukların özgün ihtiyaçlarını gözeterek şekilde oluşturulmasını amaçlıyor ve ortaya çıkan modellerin hem kız hem oğlan çocuklar için sağlamasını hedefliyor.

ERG HAKKINDA

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), çocuğun ve toplumun gelişimi için eğitimde yapısal dönüşüme nitelikli veri, yapıcı diyalog ve farklı görüşlerden ortak akıl oluşturarak katkı yapan bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir girişimdir. Yapısal dönüşümün ana unsurları, eğitimde karar süreçlerinin veriye dayalı olması, paydaşların katılımıyla gerçekleşmesi, her çocuğun kaliteli eğitime erişiminin güvence altına alınmasıdır.

2003 yılında kurulan ERG, Türkiye'nin önde gelen vakıflarının bir arada desteklediği bir girişim olmasıyla Türkiye sivil toplumu için iyi bir örnek oluşturur.

ERG çalışmalarını, Eğitim Gözlemevi ve Eğitim Laboratuvarı birimleriyle yürütür, Öğretmen Ağr'nın yürütücülüğünü üstlenir.

ERG, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı, Borusan Kocabıyık Vakfı, Ekol Vakfı, Elginkan Vakfı, ENKA Vakfı, MV Holding, Sabancı Üniversitesi, Tekfen Vakfı, Vehbi Koç Vakfı ve Yapı Merkezi tarafından desteklenmektedir.

İÇİNDEKİLER

Giriş	4
Bölüm 1: Eğitim, çocuk ve gençlik alanında örnek vaka çalışmaları	6
Eğitimin sürmesi için çocuk dostu mekânlar inşa etmek	6
Çocuklar için güvenli alanlar oluşturmak.....	8
Mekânları çocuklarla birlikte tasarlamak	9
Çocuk odaklı mekânlar ve şehirler için izleme ve savunuculuk.....	11
Depreme dayanıklı okullar ve mahalleler	11
Afet dönemlerinde öğretmenlerin kritik rolü ve iyi olma hâli.....	12
Deprem bölgesinde erken çocukluk eğitimi ve psikososyal destek.....	14
Deprem bölgelerinde genç haberciler ve çocukların bilgiye erişme hakkı.....	16
Çocuk odaklı sivil koordinasyon	17
Topluluk temelli izleme ve işbirliği.....	19
Bölüm 2: Deneyimler, zorluklar ve öğrenimler	20
I. Zorluklar	20
Yerelde etkili iletişim.....	20
Bürokratik süreçler	21
Ulaşım ve mekân planlamaya dair hazırlık süreçleri.....	22
Kurumlar arası etkin ve düzenli koordinasyon eksikliği	24
Dayanışma ağlarının sürdürülebilirliği	24
Operasyon kapasitesi sınırlılıkları	26
II. Öğrenimler	26
İhtiyaç temelli, katılımcı mekân tasarımları ve dayanışma.....	26
Güvenli fiziksel mekân ihtiyacı.....	28
Deprem bölgesinde çalışanların iyi olma hâlinin sağlanması	29
Çocuk katılımı.....	30
Deprem öncesi protokol ve işbirliği anlaşmaları.....	31
Sonuç ve Öneriler	32
Künye ve Teşekkür	35

GİRİŞ

Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla depremlerin sık yaşandığı bir ülke; geçtiğimiz 25 yılda, ortalama büyüklüğü 5 ve üzerinde toplam 330 deprem gerçekleşti.¹ Bu depremler içinde en şiddetli olanlar -6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler (7,7 ve 7,6), 17 Ağustos 1999 tarihli Kocaeli depremi (7,4), 12 Kasım 1999 tarihli Düzce depremi (7,2), 23 Ekim 2011 tarihli Van depremi (7,2) ve 30 Ekim 2020 (6,9) tarihli İzmir depremi- belleğimizde ve yaşamlarımızda önemli izler bıraktı.

Yakın geçmişimizdeki bu depremler, Türkiye'nin yeterince hazırlıklı olmadığı alanları gün yüzüne çıkardı. Bununla birlikte, afet deneyimleri, ulusal ve uluslararası düzeyde geniş çapta bir dayanışmanın ortaya çıkmasına vesile oldu. Sivil toplum kuruluşlarının, sivil alanda çalışan uzmanların ve gönüllülerin, afetlere yanıt vermede 1999 yılından bu yana giderek güçlenen kapasiteleri, 2023 yılında yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremlerde ön plandaydı; arama-kurtarma çalışmalarından, sağlık hizmetlerine, eğitimden psikososyal destek sağlamaya pek çok alanda güç birliği ile çalışmalar yürütüldü.²

2023 yılındaki depremleri takip eden süreçte Eğitim Reformu Girişimi (ERG), eğitim paydaşları arasındaki bilgi akışını, deneyim paylaşımını ve işbirliğini desteklemek amacıyla Afet Döneminde Eğitim Paylaşım Grubu'nu (ADEPG) oluşturdu. ADEPG, Şubat 2023'ten itibaren Türkiye'nin dört bir yanından kuruluşların ve uzmanların katılımıyla düzenli toplantılar yaptı, sahadaki uygulamaları izledi, ihtiyaçları tespit etti ve destekledi.³ Elinizdeki rapor, ADEPG çatısı altında kurulan gönüllü bir çalışma grubunun ürünüdür.⁴

Çalışma grubumuz, 1999-2023 yılları arasında Türkiye'de meydana gelen şiddetli depremlerin ardından, sivil toplum ve eğitim paydaşları tarafından yürütülen çalışmaları incelemek üzere yola çıktı.

Geçmişten günümüze deneyim aktarımı amacıyla başladığımız bu incelemede, geçmiş deneyimlerin yazılı kayıtlarının sınırlı olduğunu gözlemledik. Bu gözlemden hareketle, 2023 yılındaki deneyimlerin geleceğe aktarılmasına katkı sunmak amacıyla, eğitim, çocuk ve gençlik alanında vurgulanması gerektiğini düşündüğümüz konularda sahadaki yürütülen çalışmaları kayıt altına almanın değerli olacağını düşündük.

ADEPG katılımcılarına açık çağrı ile duyurduğumuz ve Kasım 2023'te düzenlediğimiz bir çalıştayla, bu alanda çalışmalar yürüten kuruluşların ve uzmanların deneyimlerini ve ayrıntılı değerlendirmelerini topladık. Çalıştayı takip eden dönemde, çalışmaya katılmak istediğini belirten ancak katılmayan kurum ve uzmanlarla bire bir görüşmeler ve yazışmalar yaparak vaka çalışmalarını tamamladık.

¹ Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü. (t.y.). [Deprem Veritabanı](#)

² Türkiye Yerel STK İnsani Forumu. (2023, Ekim). [Deprem Müdahale ve İyileştirme Alanında Yerel Sivil Toplum ve Koordinasyon Ağlarının Haritalandırılması](#).

³ ADEPG ile ilgili daha ayrıntılı bilgiye raporun "Topluluk temelli izleme ve işbirliği çalışmaları" başlıklı alt bölümünden erişebilirsiniz.

⁴ Çalışma grubu, Dr. Fetiye Erbil, Dr. Şeyma Dağistan Terzi, Ayşe Naçar, Betül Sarı, Yaprak Sarıışık ve Dr. Aysel Madra'dan oluşuyor.

Bu bağlamda, raporda eğitim, çocuk ve gençlik alanında 21 örnek vaka çalışması yer alıyor. Raporun ilk bölümünde çalıştayda sunulan çalışmaları, öne çıkarmak istediğimiz özelliklerine ve odak alanlarına (çocuk odaklı mekânlar oluşturmak, mekânları çocuklarla tasarlamak, erken çocukluk eğitimi, topluluk temelli izleme gibi) göre sıralayarak tanıttık. Çalıştayda öncelikli olarak 2023 yılındaki depremlere odaklandık; ancak mümkün olduğunca, güncel deneyimlerle geçmişteki benzer çalışmalar arasında köprüler kurduk ve paylaşılan çalışmalarla benzerlik gösteren 1999-2023 arasındaki geçmiş deneyimlere de yer vermeye çalıştık.

Raporun ikinci bölümünde, sunulan tüm vakalardaki deneyimleri sentezledik. 21 farklı çalışmadan çıkan ortak deneyimleri, zorlukları, bu zorlukları aşmak için geliştirilen yöntemleri ve geleceğe aktarılacak öğrenimleri, ortak temalar altında gruplayarak paylaştık. Raporun sonuç bölümünde, ikinci bölümde derlediğimiz kritik öğrenimleri özetledik ve önerilerimizi sunduk.

Burada derlediğimiz vaka çalışmalarının ve bu uygulamalardan edinilen deneyimlerin, bu alanda çalışan uygulayıcılar ve araştırmacılar için yol gösterici olmasını dileriz. Elbette, burada yalnızca, 21 çalışmaya yer verebildiğimizi, raporda yer veremediğimiz etkili ve ilham verici birçok farklı çalışmanın da bulunduğunu belirtmemiz gerekir. Bu raporun eğitim, çocuk ve gençlik alanındaki deneyimlerin ve öğrenimlerin yazılı kaydını oluşturma yönünde bir başlangıç adımı olarak değerlendirilmesini, benzer çalışmalara ilham olmasını ve yıllar içerisinde genişlemesini temenni ediyoruz.

BÖLÜM 1: EĞİTİM, ÇOCUK VE GENÇLİK ALANINDA ÖRNEK VAKA ÇALIŞMALARI

Raporun bu bölümünde, 1999-2023 yılları arasında Türkiye’de meydana gelmiş en şiddetli depremler (Kahramanmaraş merkezli depremler 2023, İzmir 2020, Van 2011, Düzce 1999, Kocaeli 1999) ardından Türkiye’de sivil toplum ve eğitim paydaşları tarafından yürütülmüş, farklı ölçeklerde uygulanmış eğitim, çocuk ve gençlik odaklı 21 çalışma yer alıyor.

Bu çalışmaları, öne çıkarmak istediğimiz özelliklerine ve odak alanlarına (çocuk odaklı mekânlar oluşturmak, mekânları çocuklarla tasarlamak, erken çocukluk eğitimi, topluluk temelli izleme gibi) göre sıraladık. Çalışmamızda öncelikli olarak 2023 yılındaki depremlere odaklandık; ancak mümkün olduğunca, güncel deneyimlerle geçmişteki benzer çalışmalar arasında bağlantılar kurmaya ve paylaştığımız çalışmalarla benzerlik gösteren 1999-2023 arasındaki geçmiş deneyimlere de yer vermeye çalıştık.⁵

Bu bölümdeki tanıtlar, bahsi geçen uygulamalarda aktif rolü olan, Kasım 2023’te gerçekleştirdiğimiz deneyim paylaşımı çalıştayına ve Haziran 2024’e kadar sürdürdüğümüz bire bir görüşmelere katılarak deneyimlerini aktaran sivil toplum temsilcilerinin ve eğitim paydaşlarının paylaşımlarını temel alıyor.⁶ Çalışmalarla ilgili daha ayrıntılı bilgiye, her başlık altında paylaşılan “Ek kaynaklar” bölümündeki bağlantılardan erişilebilir.

Eğitimin sürmesi için çocuk dostu mekânlar inşa etmek

*1999 Kocaeli ve Düzce depremleri, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
2023 Kahramanmaraş depremleri, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı*

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) 1999 ve 2023 deprem afetleri sonrasında mobil ve sabit çocuk dostu alanlar inşa ederek hem öğrencilerin eğitime devam etmelerine yardımcı oldu, hem de sektörler arası dayanışma ve deprem afeti yönetimi ve toplumsal dayanıklılık konularında sivil toplumun aktif rol almasının önemine dikkat çekti.

TEGV, 1999 Kocaeli ve Düzce depremlerinin ardından “Umut 2000” ve “Hayat Mahalleleri” projelerini başlattı. Umut 2000, eğitimin hiçbir koşulda kesintiye uğramaması prensibiyle, Türkiye’de yaşanan depremin yıkıcı etkilerini hafifletmek ve depremden etkilenen öğrencilere eğitim ve psikolojik destek sağlamak amacıyla TEGV, Boğaziçi Üniversitesi ve Procter & Gamble’ın işbirliğiyle geliştirildi. Depremin etkilediği bölgelerdeki çocuklara ve gençlere, içinde bilgisayarlar ve eğitim materyalleri bulunan, iki adet mobil eğitim otobüsü aracılığıyla eğitim verildi. Her otobüs, birer eğitimci ve psikologdan oluşan ekipler tarafından yönetildi ve depremden etkilenen öğrencilere psikolojik destek sağladı. Proje kapsamında deprem

⁵ Aynı başlık altında birden fazla çalışmanın yer aldığı durumlarda, aynı başlık altındaki çalışmaları kronolojik olarak sıraladık.

⁶ Rapordaki ilgili bölümleri, çalışmaya ve görüşmelere katılan tüm katılımcıların görüşüne sunduk ve geribildirimlerini raporumuzun son haline dahil ettik.

bölgesindeki öğretmenlere de eğitim verildi. Bu eğitimlerde deprem sonrası psikolojik destek nasıl sağlanır ve öğrencilere nasıl yardımcı olunur gibi konular işlendi. Çalışma, depremin ardından eğitim alanında yaşanan kesintileri asgariye indirmek açısından büyük öneme sahipti. Öğrencilere eğitim sürekliliği sağladı ve onların eğitimlerine devam etmelerine yardımcı oldu.

Hayat Mahalleleri projesi kapsamında ise depremden etkilenen ailelere geçici barınma imkânı sunulması amaçlandı. Sakarya, İzmit ve Düzce’de kurulan altı Hayat Mahallesi’nde, ailelere sağlanan barınma imkânıyla birlikte ilköğretim çağındaki çocukların eğitim faaliyetlerini sürdürebilecekleri ünitelere ve spor alanlarına yer verdi. Çalışmalar, gönüllülerin desteğiyle yürütüldü ve mahalle sakinlerinin 3-5 yıl içerisinde kalıcı konutlara taşınmalarının ardından, bu alanların öğretmen lojmanı ve öğrenci yurdu olarak eğitim amaçlı kullanılması planlandı. Böylece yaklaşık 100 öğretmenin barınma ve 5 bin öğrencinin eğitim ihtiyacı karşılandı.

2023 Kahramanmaraş depremlerinin ardından TEGV, ilk etapta insani yardım çalışmalarına odaklandı; bölgede bulunan etkinlik noktalarını depremden etkilenenlere açarak, barınma, beslenme ve hijyen ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştı. Çadır kentlerin kurulmaya başlanmasıyla, 17 araçtan oluşan mobil eğitim üniteleri olan “Ateşböceklerini” bölgeye yönlendirdi. İlköğretim çağındaki çocukların iyi olma hâlini desteklemeyi hedefleyen bu çalışma, konteyner kentlerin kurulmaya başlanmasıyla ve daha uzun soluklu bir çalışma olan “Konteyner Kent Öğrenim Birimleri” ile desteklendi.

TEGV, 2023 depremlerinden en çok etkilenen Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya’da bulunan 15 konteyner kentte, kamu yönetimi ve özel sektör işbirliğiyle öğrenim birimleri kurdu. Matematik, fen, sanat, okuma, bilişim ve İngilizce alanlarında oluşturulan içerikler çocuklarla buluştu. TEGV ayrıca bu öğrenim birimlerinde, etki alanını genişletmek ve toplumsal faydayı artırmak üzere farklı hedef kitlelerle çalışan sivil toplum kuruluşlarına da ev sahipliği yaptı.

Ek kaynaklar

- Beyaz Haber Ajansı. (2024, Şubat 5). [TEGV deprem bölgesindeki binlerce çocuğa umut olmaya devam ediyor.](#)
- Fişek, G. O., & Kabasakal, H. (2008). *Afet ve insan: 1999 Marmara Depreminin yansımaları (Kocaeli, İzmit, Gölcük depremi)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Hürriyet. (1999, Ekim 12). [TEGV hayat mahallesi kuruyor.](#)
- Hürriyet. (1999, Aralık 15). [Umut 2000 Gölcük’te.](#)
- Milliyet. (1999, Aralık 1). [Umut 2000 başlıyor.](#)
- Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı. (2011, Nisan 19). [Ateşböcekleri 10 yaşında.](#)
- Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı. (t.y.). [Deprem sonrası çalışmalarımız.](#) TEGV.
- Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı. (2023, Temmuz 24). [Deprem bölgesindeki faaliyetlerimize devam ediyoruz.](#)
- Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı. (2023, Ağustos 22). [TEGV Umut Kent’te yaşam başladı.](#)

Çocuklar için güvenli alanlar oluşturmak

2023 Kahramanmaraş depremleri, Suna'nın Kızları

2023 Kahramanmaraş depremlerinin ardından, Suna'nın Kızları kolektif etki kapsamında oluşturduğu Çözüm ve Destek Topluluklarına dahil olan sivil toplum oluşumlarıyla afet sonrası çocukların, özellikle kız çocukların karşılaşılabileceği risklere dikkat çekmek ve bu riskleri ortadan kaldırmak amacıyla bir mutabakat metni yayımladı.⁷ Kız çocukların ihtiyaçlarını öncelikleme ve gözetme odağıyla Afet Sonrası Kız Çocuk Programlama Geçici Topluluğunu kurdu.

Mart 2023'te, depremlerden en çok etkilenen dört şehir olan Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep ve Adıyaman'daki geçici barınma alanlarına durum tespit ziyareti gerçekleştirildi.⁸ Ziyaret sırasında 12-18 yaş aralığındaki çocuklara özgü bir alan olmadığı, özellikle okulların kapalı olduğu dönemde kız çocukların gün içinde ailelerine yardım etmek dışında fazla bir şey yapamadıkları, akranlarıyla sosyalleşemedikleri ve bütünsel gelişimlerini destekleyici hizmetlere erişemedikleri gözlemlendi.

Bu bulgulardan ve Afet Sonrası Kız Çocuk Programlama Geçici Topluluğundan alınan geribildirimlerden yola çıkarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) işbirliğiyle Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman ve Şanlıurfa'daki konteyner kentlerde Çocuk Yaşam Merkezleri kuruldu. Merkezler, 12-18 yaş çocuklara güvenli sosyalleşme ve öğrenme alanları sunarak onların esenliğine katkı sağlamayı hedefledi.

Çocukların ihtiyaçlarını odağa alan bu merkezlerde, çok amaçlı salon, atölye odası, psikolog desteğine erişim sağlayan görüşme odası, çocukların kendi başlarına vakit geçirebileceği sakin oda ve akranlarıyla sosyalleşebilecekleri kafeterya bulunuyor. Psikososyal destek, sağlık bilgilerine erişim, hareket ve sanat odaklı çalışmalarla çocukların mevcut koşullarda seslerini ve görüşlerini duyurmaları için fırsatlar yaratılıyor. Çocuk Yaşam Merkezlerine 12-18 yaş aralığındaki tüm çocuklar başvurabiliyor. Çocukların fiziksel ve duygusal iyilik hallerini destekleyen programların yürütüldüğü bu merkezlere bir yetişkinle gelen ve kayıt olan çocuklar, aynı merkezde yürütülen 10 günlük Suna'nın Kızları Esenlik Programını tamamlayarak ilgi ve istekleri doğrultusunda belirlenen aktivitelere ve atölyelere katılabiliyorlar.

Esenlik Programı, çocukları, Çocuk Yaşam Merkezlerinde birlikte yaşamayı ve öğrenmeyi kendilerinin yapılandığı bir süreçle destekliyor. Programın başında topluluk anlaşmaları yaparak bir öğrenme topluluğu oluşturan çocuklar, merkezin işleyişine dair konularda haftalık topluluk saatlerinde karar alabiliyorlar; örneğin ortak alanların kullanım saatlerini veya hangi atölyelerin devam edeceğini belirliyorlar.

⁷ <https://www.google.com/url?q=https://sunaninkizlari.org/dokumanlar/mud-dikkat-edilmesi-gereken-hususlar.pdf&sa=D&source=docs&ust=1733425937793844&usq=AOvVaw0mmFV3Hi9tMwrAHT4BIRn>

⁸ Kılıç, A.Z & Kıyıcı, G. (2023, Nisan). [Deprem bölgesindeki geçici barınma alanlarına kız çocuk odaklı bakış: Mekânsal koşullara ve çocuk hizmetlerine dair değerlendirme.](#)

Suna'nın Kızları Esenlik Programını tamamlayan çocuklar, Çocuk Yaşam Merkezlerinde Suna'nın Kızları Topluluğu tarafından sunulan gazetecilik, STEM, hip hop gibi çeşitli atölyelere katılma ve merkezdeki kafeteryayla sakin odayı kullanma hakkına sahip oluyorlar.

Çocuk Yaşam Merkezleri, afet sonrası 12-18 yaş grubundaki çocukların, özellikle kız çocukların, fiziksel ve duygusal iyilik hallerini desteklemek, güvenli sosyalleşme ve öğrenme alanları sağlamak amacıyla hayata geçirilmiş önemli bir girişimdir. Bu merkezlerde, kız çocuk odaklı tasarım bakış açısıyla öncelikli kız çocuklar olmak üzere tüm çocukların ihtiyaçları ve katılımı temel alınıp, yalnızca psikososyal destek ve akademik öğrenimle sınırlı kalmayarak çocukların karar alma süreçlerine aktif katılım göstermelerine de olanak tanınıyor. Suna'nın Kızları Esenlik Programı gibi uygulamalarla çocukların haklarını savunan ve seslerini duyurmalarına fırsat tanıyan bu merkezler, aynı zamanda Suna'nın Kızları Topluluğu'nda yer alan kurumların da sahadaki çocuklara erişmelerine ve uzmanlıklarını paylaşmalarına katkı sunuyor.

Ek kaynaklar

- Kılıç, A.Z: & Kıyığı, G. (2023, Nisan). [Deprem bölgesindeki geçici barınma alanlarına kız çocuk odaklı bakış: Mekânsal koşullara ve çocuk hizmetlerine dair değerlendirme.](#)
- Kılıç, A.Z & Kıyığı, G. (2023, Ağustos). [Konteyner kentlerde çocukların yaşam alanlarına kız çocuk odaklı bakış.](#)
- Kılıç, A.Z & Kıyığı, G. (2024, Ağustos). [Depremlerin ikinci yılında konteyner kentlerdeki yaşama kız çocuk odaklı bakış.](#)
- Suna'nın Kızları. (2023, Ağustos 8). [Çocuk Yaşam Merkezleri](#) [Video]. Youtube.

Mekânları çocuklarla birlikte tasarlamak

1999 Düzce depremi, Düzce Umut Atölyesi

2023 Kahramanmaraş depremleri, Şehir Dedektifi, Fikir ve Sanat Atölyesi Derneği, Adıyaman Belediyesi

Afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerine çocukları dahil etmek, mekânların çocukların ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilmesini sağlıyor. Katılımcı yaklaşımla inşa edilen yaşam alanları yalnızca fiziksel ihtiyaçları değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal gereksinimleri de karşılayan sürdürülebilir çözümler sunuyor.

Düzce Umut Atölyesi, 1999 Düzce depremi sonrası kiracı durumundaki bireylerin konut hakkı mücadelesine destek olmak amacıyla Bir Umut Derneği'nin çağrısıyla hayata geçti. Mimari, mühendislik, hukuk, sosyoloji gibi farklı disiplinlerden akademisyenler, öğrenciler ve gönüllü

yurttaşların katılımıyla başlatılan bu çalışma, 14 yıl süren hukuki süreç boyunca Düzceli Evsiz Depremzedeler Konut Kooperatifi'nin TOKİ ile yürüttüğü müzakerelere eşlik etti. Toplumsal dayanışmayı güçlendiren bu girişim, 250 konutluk bir çalışmayla sonuçlandı.

Bu süreç boyunca, mekânlar tasarlanırken çocukların görüşlerine başvuruldu ve yeni yaşam alanları çocukların ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlandı. Katılımcı tasarım yaklaşımı, yalnızca barınma ihtiyacını karşılamamanın ötesine geçti; sürdürülebilir, insan ve çocuk odaklı yaşam alanlarının önemini vurguladı. Bu çalışma, afet sonrası konut politikalarına yeni bir perspektif sunuyor ve dayanışma temelli, katılımcı bir tasarım anlayışının toplumsal dayanıklılık üzerindeki olumlu etkilerini gösteriyor.

2023 Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında, Adıyaman'da çocuk odaklı katılımcı tasarımla Hayat Parkı adında bir oyun alanı inşa edildi. Hayat Parkı, Fikir ve Sanat Atölyesi Derneği (FİSA) Çocuk Hakları Merkezi, Şehir Dedektifi Kent Çevre ve Sanat Derneği ve Adıyaman Belediyesi işbirliğiyle hayata geçirildi. Adıyaman'da okullar bölgesine yakın konumlanan Hayat Parkı, oyun, eğitim ve psikososyal destek hizmetlerini bir araya getiriyor.

Çocukların ihtiyaçlarına göre bir park tasarlanması ve çocukların ihtiyaçlarını ortaya koyabilmeleri için, ilk olarak FİSA Çocuk Hakları Merkezi'nin Mayıs 2023'ten beri psikososyal destek çalışmalarını yürüttüğü konteyner kentte çocuk atölyeleri düzenlendi. Üç gün süren ve farklı metodlarla çocukların mekânsal ihtiyaçlarının değerlendirildiği atölyelere 6-17 yaş aralığında çocuklar katıldı. Park, bu atölyenin çıktıları göz önünde bulundurularak tasarlandı.

Hayat Parkı, farklı yaş gruplarının geçişgen sınırlar içerisinde birlikte vakit geçirebileceği alanlar içeriyor. İklim koşulları dikkate alınarak tasarlanan park, ahşap malzemeler ve çocukları hava koşullarından koruyarak tente sistemiyle tasarlandı. Parkta kaba motor becerilerinin gelişimini destekleyen oyun ekipmanları bulunuyor. Bu ekipmanların yanı sıra sergi düzeni içeren bir açık sınıf ve kapalı atölye alanlarında eğitim ve psikososyal destek çalışmaları yürütülüyor.

Hayat Parkı, çocukların katılımıyla tasarlanmasının yanı sıra oyun, eğitim ve psikososyal destek faaliyetlerini bir arada sunması, çocukların sosyal-duygusal gelişimlerini destekleyen ve toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir alan olmasıyla da önem taşıyor.

Ek kaynaklar

- Bir Umut Derneği. (2023). [Düzce Umut Atölyesi](#).
- Düzce Umut Atölyesi. (t.y.). [Ana Sayfa](#).
- Düzce Umut Atölyesi. (t.y.). [Tarihçe – Kardeşlerimiz](#).
- Fikir ve Sanat Atölyesi Derneği, Çocuk Hakları Merkezi (t.y.). [ÇHM hakkında](#).
- Fikir ve Sanat Atölyesi Derneği, Çocuk Hakları Merkezi. (2024). [Çocuğun Yaşam Hakkı İhlalleri Bilgi Notları – 2024 Yılı](#).
- Fikir ve Sanat Atölyesi Derneği, Çocuk Hakları Merkezi. (2024, Şubat 6). [6 Şubat depremlerinin birinci yıldönümünde Adıyaman'da çocuklar durum raporu](#).

Çocuk odaklı mekânlar ve şehirler için izleme ve savunuculuk

2020 İzmir depremi, Şehir Dedektifi Kent Çevre ve Sanat Derneği

Şehir Dedektifi Kent Çevre ve Sanat Derneği (Şehir Dedektifi), 2020 İzmir depreminin ardından çocukların ihtiyaçlarına ve güvenliğine odaklanan bir izleme ve savunuculuk çalışması yürüttü. 2020'deki İzmir depreminin görece büyük ölçekli olmamasına rağmen, depremden sonra çocuklar açısından ortaya çıkan bir güvenlik açığı olduğunu gözlemledi. Bu güvenlik açığının sebeplerini ve çözüm önerilerini inceledi.

Şehir Dedektifi, kamu ve yerel yönetimlerin deprem planlarının genellikle depremlerin gündüz olacağı varsayımıyla hazırlandığını, bu planlarda yetişkinlere odaklanıldığını ve çocukların olası ihtiyaçlarının göz ardı edildiğini tespit etti. "Deprem Sonrası Çocukları Gözetecek Mekânsal Düzenlemeler İçin Öneriler" başlıklı yazıda aktarıldığı gibi, çocukların ihtiyaçları gözlemlenerek çeşitli mekânsal düzenlemeler yapılması gerektiğini vurguladı.⁹

Şehir Dedektifi'nin çalışmaları afet yönetiminde çocukların ihtiyaçlarının sıklıkla göz ardı edildiğini ortaya koyuyor ve bu konuda farkındalık yaratması açısından önem taşıyor. İzmir depremi sonrasında yürütülen izleme ve savunuculuk çalışmaları, afet planlarının çocukların güvenliği ve ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini vurguluyor. Derneğin çocuk odaklı bir yaklaşımla mekânsal düzenlemeler yapılması yönündeki önerisi yalnızca afet sonrası iyileştirme çalışmalarına değil, aynı zamanda önleyici planlama süreçlerine de önemli bir katkı sunuyor. Çocukların mekânda varlığını ve katılımını merkeze alan bu yaklaşım, afet yönetiminde daha kapsayıcı politikalar geliştirilmesine yol gösteriyor.

Depreme dayanıklı okullar ve mahalleler

2022, Hisar Okulları

Hisar Okulları, İstanbul-Göktürk'teki okullarının ve buldukları mahallenin olası bir depreme hazırlıklı olmasını sağlamak için 2022 yılında depreme dayanıklı okul ve mahalle çalışmasını başlattı.¹⁰ Yapılan deprem dayanıklılığı testlerinde okul binalarının olası bir depreme dayanıklı bulunmasından yola çıkılarak, okulun yalnızca kendi paydaşları için değil, aynı zamanda mahalle sakinleri için de önemli bir toplanma merkezi olabileceği düşüncesiyle okul paydaşlarına ve mahalle sakinlerine güvenli bir alan kurulması amaçlandı.

2022 yılında, Göktürk Mahallesi Muhtarlığı öncülüğünde, Mahalle Afet Gönüllüleri (MAG) ekipleri kuruldu. Hisar Okulları da hem okulun konumu nedeniyle hem de birçok öğrencinin, velinin ve öğretmenin mahalle sakini olması sebebiyle mahalle çalışmalarını yakından takip etti. 2022 yılında başlayan çalışmalar, 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında ivme kazandı.

⁹ Şehir Dedektifi. (2020, Ekim 31). [Deprem sonrası çocukları gözetecek mekânsal düzenlemeler için öneriler](#). Medium.

¹⁰2002-2006 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ile Deprem Araştırma Enstitüsü (KRDAE) müdürlüğü ve Afet Yönetim Merkezi (CENDIM) müdürlüğü yapmış olan Gülay Barbarosoğlu'nun 2018 yılı itibarıyla Hisar Eğitim Vakfı Genel Müdürü olmasının, okulun bu çalışmaları önceliklendirmesinde ve kapsamlı bir bakış açısı benimsemesinde önemli rolü olduğu söylenebilir.

Tüm okul çalışanlarının 2023-2024 eğitim öğretim yılında deprem bilinçlendirme eğitimlerine katılması sağlandı; Acil Durum Yönetim Ekibi için masa başı tatbikatları organize edildi, deprem hazırlık ve ilk müdahale eğitimleri sürdürüldü.

Bu çalışmada, okul binasının dayanıklı olmasının depreme hazırlığın yalnızca bir parçası olduğu kabul edilerek, okulun fiziksel güvenlik ötesinde depreme hazır hale gelmesi için alınması gereken önlemlere odaklanıldı. MAG, olası bir depremde çocuk güvenliğini sağlamak ve krizlere hazırlıklı olmak için atılması gereken adımlar üzerine çalıştı. Hisar Okulları, bilgi birikimini, mahalledeki devlet okullarıyla, çevre okullardaki idarecilerle görüşmeler yaparak, öğretmenlere ve öğrencilere yönelik eğitimler düzenleyerek yaygınlaştırdı.

Hisar Okulları'nın afete dayanıklı bir okul olma yaklaşımını benimsemesi, deprem öncesinde hazırlık çalışmalarına başlamış olması dikkat çekiyor. Okul genelinde farklı paydaşları bu çalışmalara dahil etmelerinin yanı sıra okulla mahalleleri arasında bağ kurmuş olmaları, deneyimlerini çevre okullarla paylaşarak etki alanlarını genişletmeleri de önem taşıyor.

Ek kaynaklar

- Hisar Okulları. (t.y.). [Afet & Acil Durum](#).
- Hisar Okulları. (2023, Mart 2). [Deprem öğrenci teslim süreci](#).
- Hisar Okulları. (2023, Mart 8). [Deprem hazırlık lojistik](#).
- Hisar Okulları. (2023, Mart 8). [Deprem hazırlık sağlık](#).

Afet dönemlerinde öğretmenlerin kritik rolü ve iyi olma hâli

2023 Kahramanmaraş depremleri, Öğretmen Ağı

Deprem ve afet durumlarında eğitim-öğrenimin devam etmesi için öğretmenlerin iyi olma hâlinin desteklenmesi gerekiyor. 2023 depremleri sonrası, öğretmenlerin mesleki ve kişisel güçlenmesi için öğretmenlerle birlikte çalışan Öğretmen Ağı, bölgeye aktarılan kaynakların öğretmenlerin iyi olma hâline, özellikle de güvenli fiziksel mekân ihtiyaçlarına ve bölgedeki eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için meslektaş dayanışmasının güçlenmesine dair çalışmalar yürüttü.

“Yaşamın İnşasında Öğretmen Var!” çalışması, Turkey Mozaik Foundation ve Sivil Toplum İçin Destek Vakfı'nın katkısıyla ve deprem bölgesindeki eğitimin yeniden inşası için öğretmenlerle birlikte üretme amacıyla Mayıs 2023-Haziran 2024 tarihleri arasında hayata geçti. Çalışma temelde içerik üretimi ve saha yaygınlaşması olarak iki aşamadan oluştu. İçerik üretimi süreci, Adana, Gaziantep, Mersin ve Hatay gibi illerden Öğretmen Ağı Değişim Elçisi öğretmenlerin

oluşturduğu Mobil Psikososyal Destek Programı (MobiDes) ile başladı. 2023 depremi sonrası “Afet Sonrası Destek Çalışmaları Programı” çalışması altında başlayan ve deprem sebebiyle yaşam alanlarından ayrılmak zorunda kalan çocuklara psikososyal destek sağlamak için gezici bir program olan MobiDes, Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü Ar-Ge Yerel Projeler Birimi işbirliğiyle gerçekleştirildi. Yerelde kendi dayanışma topluluklarını kuran öğretmenlerin ihtiyaçlarını anlamayı amaçlayan MobiDes’in hedef kitlesi, deprem sebebiyle yaşam alanlarından ayrılmak zorunda kalan çocuklarla beraber öğretmenler ve velilerdir.

2023 yılında afet sonrası destek sağlamak amacıyla düzenlenen program, farklı tarihlerde Hatay’daki okullarda uygulandı. Travma etkilerini hafifletmek, temel güven duygusunu yeniden kazandırmak ve stresle baş etme becerilerini geliştirmek amacıyla hazırlanan programın uygulama süreci ve içerikleri, Afet Sonrası Destek Çalışmaları Programı El Kitabı adıyla yayımlandı.¹¹ Çalışmada Afet Sonrası Destek Çalışmaları Programı’na ek olarak, Adıyaman ve Kahramanmaraş’ta da saha faaliyetleri yürütüldü.

Depremler sonrası bölgedeki öğretmenlerin en sık dile getirdiği ihtiyaçlar, güvenli fiziksel mekânlar, iyi olma hâlinin sağlanması, meslektaş dayanışması ve etkileşimine uygun alanlar açılmasıydı. Bu ihtiyacı gidermek için, Öğretmen Ağı koordinasyonunda, Sabancı Vakfı, Bank ABC ve hayırsever bir iş insanının desteğiyle ve Öğretmen Ağı Değişim Elçileri katkılarıyla Hatay’da bir Öğretmen Dayanışma Alanı (ÖDA) için harekete geçildi. Öğretmenler için bir dayanışma merkezi ve yaşam alanı oluşturmak amacıyla planlanan ÖDA’nın inşası Hatay’daki öğretmenlerin ihtiyaçları doğrultusunda, bölgedeki öğretmenlerle birlikte katılımcı bir süreçle yürütüldü ve yalnızca fiziki bir mekân inşa etmeyi değil, fiziki mekânın etrafına örülmüş bir ağ kurmayı hedefledi.

ÖDA resmi olarak 6 Ocak 2024’te açıldı. ÖDA’da “öğretmen ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanmış bir prefabrik yapı ve üç tane konteyner yer alıyor. Prefabrik yapı, içinde atölye alanı, ofis, mutfak ve lavaboları barındırıyor. Üç konteynerden biri yatakhane, biri kütüphane ve bir tanesi de depo olarak kullanılıyor.”¹² ÖDA’da açılışının ertesi gününden başlayarak atölyeler ve etkinlikler düzenleniyor; bir yandan da bölgedeki diğer sivil toplum kuruluşlarından ve paydaşlardan mekân ihtiyacı olanların mekân ihtiyacını karşılamak için de kullanılıyor.

Öğretmen Ağı, Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile Mart 2024’te imzaladığı iki yıllık protokol sayesinde hem yeni atanan öğretmenlere ulaşmak için resmi bir kanal edinme olanağına hem de öğretmenlerin gözünde güvenli bir alan olma fırsatına erişti. Bu iki yıl süresince ÖDA, bölgedeki öğretmenlerin ihtiyaçlarına yanıt verecek çalışmalar yürütmeyi ve Öğretmen Ağı’nın yerel güçlenmesine destek verecek içgörüler toplamayı planlıyor.

¹¹Binici, A., Durmaz, A. D., Karabıyık, C., Özdemir, D., Güngör, D., İnanç, E., Örnek, İ., Yıldız, M. C., Hizmetçi, S., Binici, S., Altınışik, S. A., & Yaşın, S. (2023, Şubat). *Afet sonrası destek çalışmaları programı el kitabı*. İstanbul: Öğretmen Ağı.

¹²Öğretmen Ağı. (t.y.). *Öğretmen dayanışma alanı*. Öğretmen Ağı. <https://www.ogretmenagi.org/ogretmen-dayanisma-alani>

Ek kaynaklar

- Öğretmen Ağı. (t.y.). [Öğretmen Ağı nedir?](#)
- Öğretmen Ağı. (2023, Mart 13). [Mobil Psikososyal Destek Programı \(MOBİDES\): İskenderun günlükleri.](#)
- Öğretmen Ağı. (t.y.). [Öğretmen Dayanışma Alanı.](#)

Deprem bölgesinde erken çocukluk eğitimi ve psikososyal destek

1999 Kocaeli, 2011 Van, 2020 Elazığ ve 2023 Kahramanmaraş depremleri, Anne Çocuk Eğitim Vakfı

2023 Kahramanmaraş depremleri, ÇABA Çok Amaçlı Erken Çocukluk Eğitimi Merkezi

Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), 1999'dan bu yana, kapsamlı ve uzun erimli çalışmalarıyla depremlerden etkilenen çocukların ve ailelerinin yanında yer aldı. 1999 Kocaeli depremi ardından, İzmit Belediyesi, Kocaeli Üniversitesi ve Project Hope işbirliği ile İzmit Rehabilitasyon Merkezi'ni (İREM) hayata geçirildi. İREM, sonraki yıllarda Kocaeli Üniversitesi'ne devredilerek eğitim merkezi olarak hizmet vermeye devam etti. AÇEV, 2011 Van depremi sonrasında ise Van Aile Danışma Merkezi'ni kurdu ve geçici barınma alanlarında kadınlara ve çocuklara psikolojik rehabilitasyon ve psikososyal destek hizmetleri sağladı. Türkiye'de travma sonrası psikolojik destek ve müdahale kapasitesinin artırılmasına katkı sunan merkez, 2013 yılında Van Üniversitesi'ne devredildi. 2020 Elazığ depreminde, AÇEV mobil hizmet aracı, çocuklara ve ailelerine psikososyal destek vermek üzere hizmete sunuldu.

2023 Kahramanmaraş depremlerinin hemen sonrasında AÇEV, öncelikle insani yardım odaklı çalışmalar yürüttü. Bu çalışmalarla birlikte, depremden etkilenen bölgedeki koşulları, hizmetleri ve olanakları çocuklar açısından gözlemledi. Vakfın geçmiş deneyimleriyle sahadaki güncel gözlemler harmanlanarak deprem bölgesindeki geçici barınma merkezlerinde çocukların kendilerini güvende hissetmelerini, oyun oynayıp gülebilmelerini, gelişimlerinin çok yönlü desteklenmesini, afetin çocuklarda ve ailelerde yarattığı olumsuz hatıraların, iyi ve olumlu deneyimlerle telafi edilmesini amaçlayan AÇEV Çocuk ve Aile Merkezleri kurulmasına karar verildi.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'yla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde, Vodafone Vakfı, UBS, EBRD, Siemens Caring Hands Foundation ve UNICEF desteğiyle Gaziantep Nurdağı, Adıyaman ve Hatay Defne'de üç ayrı AÇEV Çocuk ve Aile Merkezi kuruldu. Çocuk ve Aile Merkezleri'nde 4 ve 5 yaş çocuklarına yönelik, AÇEV uzmanları tarafından geliştirilen oyun temelli uygulamalar yürütülüyor. Bu uygulamalarda, çocukların dil gelişimi, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimleri başta olmak üzere tüm gelişim alanlarını desteklemek ve bu sayede ilkokula başlamaya hazır hâle gelmeleri amaçlanıyor. Merkezlerde sunulan programların et-

kin ve nitelikli biçimde uygulanması için, merkezlerde istihdam edilen okulöncesi öğretmenleri, yetişkin eğitimcileri ve idari personel, program eğitimleri ve süpervizyon çalışmalarıyla düzenli olarak destekleniyor.

Merkezlerde bulunan Kitap ve Oyuncak Kütüphanelerinde, konteyner kentte yaşayan 3-14 yaş arasındaki çocuklara yönelik olarak kendi yaş gruplarına özel zaman dilimlerinde çeşitli etkinlikler, oyunlar ve kitap okuma zamanlarını kapsayan akışlar uygulanıyor. Kütüphanelerde çocukların akranlarıyla oyunlar oynamaları, kitap okuma alışkanlığı kazanmaları ve ders çalışmaları için ortam sunulması hedefleniyor. AÇEV Çocuk ve Aile Merkezleri'nde çocukların anne ve babalarına yönelik olarak da Ebeveyn Destek Uygulaması ve Anne Destek Programı uygulanıyor. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik olarak Hayat Dolu Buluşmalar uygulamaları devam ediyor. Travma ve Afet Ruh Sağlığı Çalışmaları Derneği'yle (TARDE) yapılan işbirliğiyle, Çocuk ve Aile Merkezleri'nde ruh sağlığı uzmanları tarafından bireylere ve gruplara psikolojik yardım, aile ve çocuk görüşmeleri, psikoeğitim oturumları, farkındalık ve bilgilendirme toplantıları gibi ruh sağlığı ve psikososyal destek hizmetleri de sunuluyor.

Çocuk ve Aile Merkezleri'ne erişemeyen çocuklara AÇEV Gezici Araçları ile ulaşıyor. Gaziantep'in Nurdağı ilçesinde ve Hatay'da faaliyetlerine devam eden gezici araçlar ile hafta içi her gün bir köy ya da konteyner kent ziyaret edilerek buradaki çocuklara AÇEV uzmanları tarafından oluşturulmuş, toplam 16 saatlik sanat ve oyun temelli etkinlikler uygulanıyor.

2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından, depremden etkilenen illerdeki çocuklara ve eğitim paydaşlarına erken çocukluk eğitimi ve psikososyal destek sağlamak amacıyla çalışmalar yürüten kuruluşlardan biri de ÇABA Çok Amaçlı Erken Çocukluk Eğitimi Merkeziydi (ÇABAÇAM). ÇABAÇAM bu süreçte, öğretmen adaylarının gönüllü olarak katılımını teşvik etti ve onların bireysel ve mesleki gelişimlerini destekledi. ÇABAÇAM, depremden etkilenen ve geçici koruma altındaki çocuklara, özellikle de okulöncesi yaş grubundaki dezavantajlı çocuklara destek olmayı hedefledi.

Depremi ardından ÇABAÇAM, Kahramanmaraş ve Adıyaman'da kurulan çadırkentlerde çocuklara özel, okulöncesi eğitim ve psikososyal destek birimleri oluşturdu. Bu eğitim birimleri, çocuklara travmalarını atlatmalarına yardımcı olmak amacıyla pedagojik ve psikososyal destek sağladı; çocukların ve ebeveynlerin bu zorlu süreci atlatmalarına yönelik rehberlik hizmetleri sundu. Çocuklara yönelik film gösterimleri ve futbol maçları gibi çeşitli etkinliklere de yer verildi. Çocukların ikincil travmalar yaşamalarını önlemek amacıyla gelişimlerine ve duygusal ihtiyaçlarına uygun okumaları seçmeleri teşvik edildi.

Bu süreçte ÇABAÇAM, gönüllülerin seçimini, eğitimini ve süpervizyonunu yaparak çalışmaların etkinliğini artırdı ve sahada çalışan gönüllülerin iyi olma hallerini gözetti. Eğitim ve destek programları, kısa vadede çocukların ihtiyaçlarını karşılarken, uzun vadede onların sağlıklı gelişimlerini sürdürmeleri için gerekli olanakları sundu.

Deprem sonrası erken çocukluk eğitimi ve psikososyal destek çalışmaları, kriz dönemlerinde çocukların gelişimsel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması açısından kritik bir öneme sahiptir. ÇABAÇAM'ın bu alandaki çalışmaları, özellikle dezavantajlı ve travma yaşamış çocuklar için güvenli bir öğrenme ortamı sunarak onların iyileşme süreçlerini destekledi. Çocukların eğitimle yeniden bağ kurmalarını sağlayan bu çalışmalar, hem kısa vadede travmanın etkilerini hafifletti, hem de uzun vadede sağlıklı bir gelişim zemini oluşturdu. Bu nedenle ÇABAÇAM'ın çalışmaları afet sonrası çocukların ihtiyaçlarına yönelik kapsayıcı bir model olarak öne çıkıyor.

Ek kaynaklar

- Aktan Acar, E.. (2024, Şubat 16). [Afet sonrası erken çocukluk eğitimi ve ÇABAÇAM örneği](#). Eğitim Reformu Girişimi.
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (t.y.). [AÇEV'in Deprem Bölgesindeki Çocuklar, Ebeveynler ve Kadınlar için Çalışma Planı: Konteyner Kent Yaşamı](#).
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (2024). [Deprem Birinci Yılında Deprem Bölgesinde AÇEV](#). Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (2024, Nisan 24). [Afet ve Krizler Çağında Çocuk Olmak: Erken Çocukluk Hizmetlerine Çok Paydaşlı Bir Yaklaşım](#). Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- ÇABA Derneği. (t.y.). [ÇABAÇAM](#). ÇABA Türkiye.
- Sabancı Vakfı. (2017, Mart 31). [ÇABAÇAM](#).
- Tokyay, M. (2023, Nisan 2). [Deprem bölgesindeki büyük çaba](#). Gazete Duvar.
- YeniAcun, C.. (2023, Mart 13). [ÇABA Derneği'nden afet bölgesine eğitim desteği](#). Alem.

Deprem bölgelerinde genç haberciler ve çocukların bilgiye erişme hakkı

2011 Van depremi, Gündem: Çocuk! Derneği

2023 Kahramanmaraş depremleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi

Gündem: Çocuk! Derneği, 2011 yılında Van'da gerçekleşen ve Erciş ilçesinde büyük hasara yol açan depremler sonrasında, çadır kentlerde yaşayan çocuklarla, çocukların kendilerini ifade etmelerini ve seslerini duyurmalarını sağlayarak yaşadıkları travmayla baş etmelerine katkıda bulunma hedefiyle çocuklarla medya atölyeleri düzenledi. Sonrasında Erciş'in Genç Sesi / Haber Fareleri gazetesinin çıkmasında kolaylaştırıcılık rolü üstlendi.

Erciş'in Genç Sesi / Haber Fareleri gazetesinde, çocuklar röportajlar yaptılar ve çevrelerinde olan olayları kaleme aldılar. Çadır kentte hayatı, deprem bölgesindeki gündemleri kendi gözlemlerinden ve kalemlerinden duyurdular. Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile röportaj yaptılar ve gazetelerinde yer verdiler; seslerini karar vericilere duyurdular.

2011'de Van-Erciş'te yapılan çalışmanın benzerini Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi

(ÇOÇA) 2023 depremlerinden sonra Suna'nın Kızları ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı işbirliğinde konteyner kentlerde kurulan Çocuk Yaşam Merkezlerinde hayata geçirdi. ÇOÇA, merkezlere gelen çocuklarla Medya Okuryazarlık Atölyeleri uygulayarak çocuklarla çocukların gündelik hayatlarına dair haberlerin yer aldığı gazeteler yayımladı. ÇOÇA bu çalışmaya ek olarak, çocuklarla çalışma deneyimlerinden beslenen bir rehber hazırladı. Depremlerden etkilenen bölgelerde çocuklarla çalışmak isteyen yetişkinleri desteklemek amacıyla hazırlanan "Afet Sonrası Çocuklarla Çalışmak: Kolaylaştırıcılar İçin Rehber"¹³, afet sonrası dönemde çocuklarla çalışan yetişkinlere yönelik öneriler ve az malzemeyle uygulanabilecek 34 etkinlik içeriyor.

ÇOÇA ayrıca 2023 depremlerinden sonra çocukların bilgiye erişim hakkını hayata geçirmelerine katkı vermek için "Gündemden 10+ Yaş Çocuklara: Çocuklara Haberler"¹⁴ isimli sosyal medya içeriği geliştirme çalışmasını başlattı. Uzmanlardan destek alarak çocuklara uygun dille içerikler ve haberler üretti. Çocukların bilgi edinme ve katılım hakları, afet dönemlerinde çoğunlukla göz ardı edilip birçok başka akut ihtiyaç arasında öncelik sırasında gerilerde kalabiliyor. Bu hakları görünür kılmayı amaçlayan Gündem: Çocuk! ve ÇOÇA'nın çocuklarla yürüttüğü çalışmalar, çocukların seslerini, deneyimlerini ve gündemlerini duyuruyor; yetişkinlerin gözlemlerinden kaçındıkları sorunları ve ihtiyaçları daha iyi görmesine de olanak sağlıyor.

Ek kaynaklar

- İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi. (t.y.). [Deprem sonrasında çocuklarla medya çalışmaları.](#)
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi. (t.y.). [Çocuklara haberler.](#)
- Sabancı Vakfı. (t.y.). [Erciş'in Genç Sesi.](#)
- Yöney, Y. (2016, Kasım 20). [Gündem Çocuk: Çocuğun Gündem Olması Bizim Yaşam Biçimimiz.](#) Bianet.

Çocuk odaklı sivil koordinasyon

2023 Kahramanmaraş depremleri, Afet-Çocuk Sivil Koordinasyon Ekibi

Afet durumlarında çocuklar en risk altındaki gruptan biri olarak öne çıkıyor ve haklarının ihlâl edilmesi olasılığı artıyor. Bu nedenle hem sahada hem de karar alma süreçlerinde çocuk odaklı bir yaklaşım benimsenmesi kritik önem taşıyor.

2023 depremleri sonrasında, Türkiye'de çocuk hakları alanında çalışma deneyimi olan gönüllüler, Fikir ve Sanat Atölyesi'nin (FİSA) yaptığı çağrıyla ilk depremden yalnızca 12 saat sonra çevrimiçi alanda bir araya gelerek Afet-Çocuk Sivil Koordinasyon Ekibini oluşturdu. Afet-Çocuk Sivil Koordinasyon Ekibi, 2023 depremleri ardından müdahalelerde bulunan kurum, kuruluş, inisiyatif, uzman veya gönüllülerin çocuk hakları ve çocuk odaklı olarak eşgüdümlü çalışabilmesi, sahadaki uygulamalardan haberdar olması ve deneyim, bilgi paylaşımı için bir platform sağlamayı hedefleyerek kuruldu.

¹³Kanal, A, Demirayak, C., Uysal-Gündoğdu, G., Durmuş, G. (t.y.) [Afet Sonrası Çocuklarla Çalışmak: Kolaylaştırıcılar İçin Rehber.](#) İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi

¹⁴İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi. (2023, Şubat). [Çocuklara haberler.](#)

Katılımcı bir şekilde, afet sürecinde çocukların iyi ve güvende olmasının sağlanması ve çocuk haklarının korunmasına yönelik çalışmaları kamu kurumlarıyla, ulusal/yerel ağlarla ve uluslararası kurumlarla iletişim içinde yürütmeyi amaçlayan grup, önceliğini "afet ve krizler sonrası çalışmalar yürüten tüm kurum, kuruluşlar, profesyoneller ve gönüller için çocukları gözetim hak temelli pratik bilgiler, içerikler ve araçlar üretmek; olanaklar dahilinde afet veya krizin yaşandığı alanlarda çalışmalar yapmak"¹⁵ olarak belirledi.

Depremelerin hemen sonrasındaki birkaç ay boyunca aktif katılımın ve üretimin olduğu grup, düzenli çevrimiçi buluşmalarla şu çalışma grupları altında çalışmalar gerçekleştirdi: Aranan/refakatsiz çocuklarla mahpus çocukların durumu, acil yönlendirme, psikososyal destek çalışmaları güçlendirme, hukuki destek, geçici barınma alanlarının durumu, hak ihlallerinin izlenmesi, gönüllülerin güçlendirilmesi. Ekipte çocuk hakları alanında çalışan iki yüzü aşkın aktivist, meslek uzmanı, sivil toplum örgütü üyesi, çalışanı, gönüllüsü yer aldı. Aynı zamanda afet sürecinde çocukların iyi ve güvende olmasının sağlanmasına yönelik çalışmaları kamu kurumlarıyla, ulusal/yerel ağlarla ve uluslararası kurumlarla iletişim ve mümkün oldukça etkileşim halinde yürütmeye özen gösterdi.

Süreç boyunca üretilen bilgiler ekip tarafından kurulan ve yönetilen bir web sayfasında arşivlendi, eşzamanlı sosyal medya duyurularıyla yaygınlaştırıldı. Depremin ardından kurulan barınma alanlarının çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde nasıl düzenlenmesi gerektiğinden afet bölgesinde çocuklarla iletişim ve refakatsiz kalan çocuklara dair izleme verilerine kadar pek çok bilgi notu ve duyuru yayımlandı.

Whatsapp, Google Drive, Zoom, Instagram gibi ücretsiz çevrimiçi araçlar ve platformları kullanarak iç ve dış iletişimi sürdüren grup, deprem sonrası altıncı aya doğru daha az aktif hale geldi. Whatsapp grubu Haziran 2024 itibarıyla halen mevcut olup bilgi, belge, duyuru paylaşımı ve destek ihtiyacı çağrısı için kullanılıyor. Web sayfası, kamuoyuna açık bir hafıza ve arşiv alanı olarak hâlen erişime açık.

Afet-Çocuk Sivil Koordinasyon Ekibi'nin çalışmaları, afet süreçlerinde çocuk haklarının korunması ve çocukların ihtiyaçlarının önceliklendirilmesi açısından büyük bir boşluğu doldurdu.

Ekibin hak temelli pratik bilgiler, araçlar ve içerikler üretmesi, çocuk güvenliğini, iyi olma hâlini ve haklarının korunmasını merkeze alan bir koordinasyon ağı kurması açısından sadece 2023 Kahramanmaraş depremleri özelinde değil, gelecekteki afet ve kriz durumlarında da örnek bir koordinasyon ağı modeli sunuyor.

Ek kaynak

- Afet Çocuk Koordinasyon Ekibi. (t.y.). [Yayınlar](#).

Topluluk temelli izleme ve işbirliği

2023 Kahramanmaraş depremleri, Eğitim Reformu Girişimi (ERG)

Afetler döneminde kaynakların etkin kullanılması, yapılan çalışmaların mükerrer olmaması ve ihtiyaçlar doğrultusunda tasarlanabilmesi için, çalışmaların yapılacağı yerlere dair durum tespitleri ve ihtiyaç analizleri önem taşıyor. Ancak hızlı değişen ihtiyaçlar ve sahaya erişimin her zaman mümkün olmaması, örgütlerin faaliyetlerini etkin şekilde kurgulayabilmesine engel olabiliyor. Sivil toplum örgütleri tarafından oluşturulan ağlar bilgi eksikliğinin önüne geçmek için kullanılan en yaygın yöntemlerin başında geliyor.

Afet Döneminde Eğitim Paylaşımı Grubu (ADEPG), 2023 depremleri sonrasında Eğitim Reformu Girişimi (ERG) inisiyatifiyle kuruldu. İlk toplantıda, topluluğun afet döneminde düzenli olarak bir araya gelmesi ve özellikle eğitim paydaşlarına yönelik bilgi paylaşımı için bir alan olması kararlaştırıldı. İlk olarak yaklaşık 30 kuruluşun ve uzmanın katılımıyla çevrimiçi olarak bir araya gelen topluluk, ERG'nin kolaylaştırıcılığında düzenli olarak buluşmaya devam etti ve yeni üyelerle genişledi.

Depremden sonraki süreçte ADEPG'nin amacı, eğitimin önleyici ve onarıcı rollerini temel alarak, eğitim sisteminin ve öznelere afetlere dayanıklılığını artırmak için bir dayanışma alanı sağlamak olarak belirlendi. Depremlerden sonraki altı aylık dönemde grup, saha raporlarını, uluslararası örgütlerden gelen içgörülerini paylaşmak ve gerçek zamanlı izleme ve ulusal verilerle desteklenen müdahale programları geliştirmek için haftalık olarak toplandı. Bu dönemde ERG tarafından "Afet bölgesinden eğitim verilerini, kamu idaresinin aldığı kararları ve başlattığı uygulamaları, sahadaki gelişmeleri, eğitimin onarıcı, iyileştirici, koruyucu ve önleyici işlevlerine katkı sunacak kaynakları ve iyi örnekleri"¹⁶ paylaşmak için bir internet sayfası açıldı. Haftalık toplantıların içerik analizi yapılarak depremden sonraki hangi dönemde ne gibi ihtiyaçların ortaya çıktığı belirlendi. Toplulukta yer alan kişi ve kurumlarla yapılan bire bir görüşmeler göz önüne alınarak kişi ve kurumların yaptığı çalışmalarla sivil toplum örgütlerinin ihtiyaçları belirlendi.

ADEPG, özellikle depremden etkilenen bölgelerde doğrudan faaliyet gösteren sivil toplum örgütleriyle deprem sahasına erişmeyen ama bu alanda değerlendirilebilecek uzmanlıkları olan örgütler arasındaki boşluğu kapatması, kritik bilgilerin ve iyi uygulamaların paylaşımını sağlaması açısından önemli bir deneyimdir. Bu çerçevede ADEPG'nin deprem sonrası oluşturduğu kaynaklar, özellikle depremin eğitim paydaşları üzerindeki etkisini raporlamayı sağladı. Ayrıca ADEPG'nin çalışmalarından hareketle, ERG tarafından Eğitimde Eşitsizliğin Azaltılması Projesi kapsamında bir politika yol haritası hazırlandı.¹⁷

Ek kaynaklar

- Tunca, E. (2023, Mayıs). [Afet Döneminde Eğitim Haftalık Bilgi Notu:14](#). Eğitim Reformu Girişimi
- Tüzün, I. (2023) [Afet döneminde eğitim: 6 Şubat depremlerinin ardından ERG'nin deneyimleri ve önerileri](#). Reflektif Journal of Social Sciences, 4(2).

BÖLÜM 2: DENEYİMLER, ZORLUKLAR VE ÖĞRENİMLER

Raporun ikinci bölümünde, ilk bölümde tanıtılan çalışmaları hayata geçiren sivil toplum temsilcilerinin ve eğitim paydaşlarının deneyimlerine odaklanılıyor. Bu bölümde, tüm çalışmalardaki deneyimleri sentezledik. 17 farklı çalışmadan çıkan ortak deneyimleri, zorlukları, bu zorlukları aşmak için geliştirilen yöntemleri ve geleceğe aktarılabilecek öğrenimleri derledik ve öne çıkan temalar altında gruplayarak sizlere sunduk.

I. Zorluklar

Kasım 2023'te düzenlediğimiz çalıştayda ve sonrasında yaptığımız görüşmelerde yerelde etkili iletişim, bürokratik süreçler, ulaşım ve mekân planlamaya dair hazırlık süreçleri, kurumlar arası etkin ve düzenli koordinasyon eksikliği, dayanışma ağlarının sürdürülebilirliği ve operasyon kapasitesi sınırlılıkları öne çıkan zorluklardı.

Bu bölüm, deprem öncesi ve sonrası çalışmalarda karşılaşılan zorlukları ele alıyor ve bu zorlukların nasıl aşılabileceğine ve süreçlerin daha dayanıklı bir şekilde nasıl inşa edilebileceğine dair ipuçları sunuyor.

Yerelde etkili iletişim

Deprem bölgesinde çalışmalara ivedilikle başlayabilmek ve çalışmaları etkin bir şekilde yürütmek için depremin gerçekleştiği bölgede yaşayan ve çalışan insanlarla ve yereldeki karar alıcılarla etkili iletişim içinde olmak, kurumların zaman zaman zorlandığı bir alan olarak öne çıktı. Yerelde etkili iletişim kurmayı güçleştiren unsurlar arasında yerel aktörlerin farklılaşan ihtiyaçlarından yönetici değişikliklerinin iletişim süreçlerinde kesintilere yol açmasına kadar çok çeşitli nedenler yer alabiliyor. Kurumların önceliklerinin birbiriyle uyumlu olmaması yine afet planlaması için zorluk teşkil edebiliyor ve çalışmaları yavaşlatabiliyor.

Kurumlar ayrıca yürütülen çalışmaların yalnızca doğrudan hedeflediği paydaş grubuyla değil aynı zamanda yerel toplulukla bağ kurularak ilerlemesinin önemine değindi. Örneğin, Hisar Okulları, depreme dayanıklı okul/mahalle çalışmaları kapsamında iletişim gayretlerini okulla sınırlı tutmayıp çevre mahallelerle bağlar kurmaya sarf etmelerinin yerelle iletişim kurmasında etkili olduğunu vurguladı.

Çalışmaların yürütüleceği yerlerde daha önceden faaliyet göstermiş olmak yerelle iletişimi kolaylaştırıcı bir etken olabiliyor. TEGV örneğinde, 2023 depremleri sırasında TEGV'in depremden etkilenen illerde deprem öncesinde de mobil eğitim araçları ve çalışmaları aracılı-

ğıyla bağlantıları olan, yerel tarafından tanınan bir sivil toplum kuruluşu olmasının faydası gözlemleniyor. Ek olarak, depremlerin ardından yerel ihtiyaçları doğru bir şekilde anlamak ve müdahalelerin etkinliğini artırmak amacıyla bölgenin idari amirleriyle ve topluluk üyeleriyle güven ilişkileri kurmayı önemsemeleri de dikkat çekiyor:

Paydaşlarımızla oluşturduğumuz açık iletişim, sunduğumuz projelerin detaylandırılmış ve uzun soluklu olması, güven ortamı sağladı. Paydaşlarımızın desteği konusunda en önemli etken, projelerimizin sürdürülebilirliğiydi. Zorlandığımızı düşündüğüm konu, uzun yıllardır faaliyet gösteren kurum olmamıza rağmen sahada kendimizi yeniden tanıtmak zorunda kaldık. Bu da zaman alan bir konu. Zaman zaman sıfırdan başlamak gibi zorluklar yaşadık. (Çalıştay katılımcısı, TEGV)

Kamu kurumlarıyla önceden kurulmuş ilişkiler ve belirlenmiş çalışma protokolleri, afet sonrası müdahale çalışmalarını hızlandıran ve kolaylaştıran önemli unsurlar arasında yer alıyor. Örneğin, Suna'nın Kızları, deprem öncesinde yürüttüğü benzer çalışmalar sırasında kamu kurumlarıyla geliştirdiği işbirliği sayesinde, kriz dönemlerinde müdahalelerin hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağladı. Bu tür işbirlikleri, sivil toplum kuruluşlarının esnek yapısıyla kamu kurumlarının koordinasyon gücünü birleştirerek müdahalelerin planlanması ve uygulanmasında önemli bir rol oynuyor.

Yerelde etkili iletişim kurabilmek yalnızca uygulamaların gerçekleşmesini sağlamak için değil, ihtiyaçların öğrenilmesi ve bilginin akışını sağlamak için de önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkıyor. Örneğin, sivil toplum örgütleri bunu sağlamak için koordinasyon toplantıları ve ağlar (Afet-Çocuk Koordinasyon ve ADEPG) kurma yöntemine başvurarak sahayı ziyaret eden kurumların sahadan en güncel verileri ve deneyimlerini aktarmasını sağladı.

Yerel düzeyde yalnızca yetişkin paydaşlarla değil, çocukları ve gençleri de kapsayan farklı yaş gruplarından bireylerle etkili iletişim kurmanın ve yerel yönetim kurumlarıyla iletişim halinde olmanın deprem müdahale faaliyetlerini etkin bir şekilde yürütmek için önemli olduğunun altını çizmek gerekiyor.

Bürokratik süreçler

Deprem öncesi veya sonrasında yürütülen çalışmaların deneyimleri değerlendirildiğinde, ulusal düzeydeki bürokratik mekanizmaların büyüklüğü ve değişken yapıları nedeniyle zaman zaman onay süreçlerinin uzayabildiği, kurumlar arası koordinasyonun aksayabildiği görülüyor.

Örneğin, ÇABAÇAM'ın çalışmalarını genişletmek ve sürdürülebilir kılmak için çalıştığı dönemde, onay süreçlerinin ve bürokratik adımların çalışmalar ile aynı hızda ilerlemediği gözlemleniyor. ÇABAÇAM ekibi, ÇABAÇAM modelinin, 17 yıldır uygulanabilirliği test edilmiş ve etkisi

kanıtlanmış bir yapı olmasına, ekibin konteyner okul açmak için gerekli deneyim, maddi kaynak ve motivasyona sahip olmasına rağmen, yerel paydaşları ikna etmekte zorlandıklarını dile getiriyor. Bu süreçte yaşanan zorlukların işbirliğini ve koordinasyonu güçlendirmek için önemli dersler sunduğunu vurguluyor. ÇABAÇAM ekibi, uzun bir arayış ardından kendine uygun bir alan bulunduğunu belirtiyor. Deprem müdahalesi sırasında yerel dinamikler ve ihtiyaçlar doğrultusunda konteyner kentlerde çalışmalarını sürdürmek isteyen ekip, yerel kaynaklar mevcutken dışarıdan bir desteğe gerek olmadığı yönünde söylemlerle karşılaştıklarını aktarıyor ve bu durumu koordinasyon eksikliğine bağlıyor. Karmaşık ve değişken bürokratik yapıların, çalışmaların yerel düzeyde uygulanması ve geliştirilmesini ayrıca zorlaştırdığını paylaşıyor.

Öğretmen Ağı'nın deneyiminde de bürokratik süreçlerin etkileri görülüyor. 2023 depremleri sonrasında Öğretmen Dayanışma Alanı'nı (ÖDA) inşa etme çalışmaları için öğretmenlerin inisiyatifleriyle uygun bir arazi bulunması için görüşmelere başlayan Öğretmen Ağı, ilk önce belediye ile süreci ilerletiyor; ancak belediye meclisinden onay alınamayınca ÖDA hayırsever bir iş insanının tahsis ettiği özel bir arazide inşa ediliyor.

Bürokratik süreçler özellikle acil yardım malzemelerinin dağıtımı, saha operasyonlarının düzenlenmesi ve eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesi gibi kritik alanlarda etkin müdahaleyi zorlaştırabiliyor. Bürokratik mekanizmaların içindeki devrimin yüksek olması da karşılaşılan bürokratik zorlukları artırabiliyor. Bu engellerin aşılması için yerel ve ulusal düzeydeki yetkililerle işbirlikleri kurmak ve afet yönetimi süreçlerinde daha esnek yaklaşımların benimsenmesi için adımlar atmak gerekiyor.

Bürokratik zorluklar karşısında, kurumlar özellikle deprem gibi afetlerin hemen sonrasındaki dönemde, esnek olmanın ve karşılıklı fayda yaklaşımını benimsemenin faaliyetlerin işleyişine daha uygun bir ortam sağlayabileceğini vurguluyor.

Ulaşım ve mekân planlamaya dair hazırlık süreçleri

Deprem öncesi ve sonrası çalışmaların etkin bir şekilde yürütülmesine engel olan zorluklardan bir diğerinin, ulaşım ve mekân planlamaları için yapılan hazırlıkların kısıtlı olmasından kaynaklandığı öne çıktı. Kurumlar, ulaşım planlamalarının farklı zamanlarda farklı senaryolarla daha fazla çalışılması gerekliliğini paylaştı. Örneğin, gündüz vakti gerçekleşen bir deprem durumunda çıkabilecek ulaşım sorunlarıyla gece vakti gerçekleşen bir depremde karşılaşılabilecek ulaşım sorunları farklılık gösteriyor. Şehir Dedektifi Kent Çevre ve Sanat Derneği bu planlama eksikliğini, İzmir depreminde net bir şekilde gözlemlediğini paylaşıyor.

ÇABAÇAM, özellikle deprem sonrası dönemde, dayanışma faaliyetlerinin yürütülmesi için uygun mekânların bulunamamasının ve depremin verdiği altyapı hasarından kaynaklanan ulaşım sorununun çözülememesinin, çalışmalarının verimliliğini ve hızını olumsuz yönde etkilediğini paylaşıyor. ÇABAÇAM Eğitim Destek Birimi'nin çadır kentteki eşyalarını depoladıktan 7 ay sonra kendi çabası ve profesyonel ağını kullanarak mekân arayışı sonucu kendisine bir alan yaratabildiğini belirtiyor. Bu sürecin, zorlayıcı olduğunu dile getiriyor:

Neredeyse çadır kentteki ÇABAÇAM Eğitim Destek Birimi'nin toplanıp eşyalarımızı ... bir odaya koymamızın ardından 7 ay geçti, kişisel çaba ve ilişkilerimizle arayışı devam ettirerek mekân konusunda kendimize bir ortam yaratabildik. Bu mücadele kısmı ciddi olarak yıpratıcıydı. (Çalıştay katılımcısı, ÇABAÇAM)

Bu durum, afet yönetimi ve yardım faaliyetlerinde lojistik planlamanın ne kadar kritik olduğunu gösteriyor.

Altyapının eksikliği, güvenli alan kısıtlılığı ve ulaşım zorlukları beraberinde hijyen ve güvenlik sorunları getirebiliyor. Kurulan geçici barınma alanlarındaki hijyen ve güvenlik eksikliklerine dikkat çeken Suna'nın Kızları ekibi, tuvaletlerin taşması, yolların ışıktandırılmaması ve çevredeki sahipsiz hayvanlara dair bir yönetim planı olmamasından kaynaklanan hijyen ve güvenlik problemleri olabildiğini paylaşıyor:

Yolların aydınlatılmaması, tuvaletlerin uzak ve tekin olmayan yerlerde olması ve genel olarak ortak alanlardaki hijyen eksikliği özellikle kız çocukların özgün ihtiyaçlarının karşılanmamasına, kendilerini güvende hissetmemelerine neden olabiliyor. Hâlihazırda fiziksel ve duygusal istismar gibi risklerle karşı karşıya olan kız çocukların bu risklere maruz bırakılma olasılığı afet ve kriz zamanlarında daha da artıyor. Bu dönemlerde maruz kaldıkları olumsuzlukları mümkün olduğunca azaltmak için krizler öncesinden başlayarak kız çocuk odaklı tasarım ve uygulama süreçleri geliştirilmeli. (Çalıştay katılımcısı, Suna'nın Kızları)

Ulaşım, katılımcıların öne çıkardığı önemli zorluklardan bir tanesi. Örneğin, Öğretmen Ağı ekibi, 2023 depremleri sonrası normalleşme çalışmalarına rağmen Hatay'daki ulaşımın kolaylaşmadığını, hatta daha da zorlaştığını, özellikle soğuk hava koşullarında öğretmenlerin evlerine dönmekte zorlandığını paylaştı. Ulaşım ve mekân planlamalarının deprem sonrası dönemde de öğretmenler için yorucu olduğunu paylaşan Öğretmen Ağı ekibi, gerek STÖ'lerin ve uluslararası yardım ve dayanışma örgütlerinin gerekse devlet mekanizmalarının ulaşım ve mekân planlama problemleriyle ilgili hâlâ çözüm üretmeye devam ettiğini gözlemlediğini dile getiriyor:

İlk Mart [2023'te] gittim [Hatay'a]. Gemide yaşayan insanlarla, öğretmenlerin yaptıkları bir etkinliği ziyarete gitmiştim. Oradan [6 Şubat 2023] bugüne [28 Haziran 2024] geldiğimizde, her gittiğimde oradaki gelişmeyi görememek müthiş yıpratıcı bir şey ve bunun içinde yaşayan insanlarla, bunun içinde yaşayan öğretmenlerle biz çalışmaya çalışıyoruz. (Bire bir görüşme, Öğretmen Ağı)

Ulaşım ve mekân planlamalarının katılımcı ve kapsayıcı bir tasarımla yapılması farklı grupların ihtiyaçlarını karşılayacak hizmetlere erişmesi için kritik önem taşıyor.

Bu tür kapsamlı planlamanın çok yaygın olmadığını paylaşan Şehir Dedektifi, "Türkiye'deki kentlerin ulaşım planlamalarının küçük akut trafik düğümlerini çözmek üzere kurulduğunu" dile getirerek, yalnızca il bazında değil, bölgesel bazda da afet senaryoları çalışılması gerektiğini

ekliyor. Bölgesel mekân planlamaları olmadığında akut müdahale ihtiyacı olan kişilerin yakınlarının onlara ulaşmakta güçlük çektiğini ve bu durumun karmaşaya sebebiyet verdiğini gözlemlediğini ekliyor.

Farklı zamanları ve bölgesel kapsamı da düşünerek katılımcı bir yöntemle tasarlanan bir şehir planlaması deprem gibi afetlere hazırlanırken izlenebilecek en güvenli yol olarak öne çıkıyor.

Kurumlar arası etkin ve düzenli koordinasyon eksikliği

Deprem sonrası müdahale çalışmalarında etkili koordinasyonu sağlamak için kurumların yereldeki güncel ihtiyaçlardan haberdar olamaması, bilgi paylaşımının rahatlıkla yürütülemediği bir zorluk olarak öne çıkıyor. Kurumlar, bu ihtiyaçlar özelinde birlikte çalışabilmeye açık ve hazırlıklı olmanın önemini dile getiriyor.

Depremden etkilenen bölgelerde yapılan saha çalışmalarının özellikle başlangıç aşamalarında, etkili bir koordinasyon ve veri takibi konusunda zorluklar yaşandığı görülüyor. Bu durum, sahadaki çalışmaların etkinliğini ve zamanlamasını etkiliyor. Veri takibinin yetersizliği, gerekli bilgilerin zamanında paylaşılmasına ve karar verme süreçlerinin aksamasına neden oluyor. Bu sorunları aşmak için daha etkili iletişim kanalları ve veri paylaşım sistemleri geliştirmeye yönelik ihtiyacın karşılanmasıyla sahadaki çalışan ekipler arasında daha iyi bir koordinasyon sağlanabilir.

Ek olarak, ADEPG, depremin hemen sonrasında başlayan müdahale hazırlıkları sürecinde koordinasyon ve veri takibi eksikliğini gözlemlediğini paylaştı. Yerel düzeydeki güncel ihtiyaçların takibini sağlamak için bir dayanışma alanı kurma ve koordine etme hedefiyle yola çıkan ADEPG, koordinasyon, bilgi paylaşımı ve veri takibini sağlamak için düzenli toplantılar gerçekleştirilmesini ve kapasite geliştirme çalışmalarının faydalı olduğunu dile getiriyor.

Kurumların, kendi bünyelerinde deneyimli ve güçlü olduğu yönleri odaklanıp ortak bir hedef ışığında adım attıklarında koordinasyon, bilgi paylaşımı ve veri takibi alanında daha etkili ilerlenebileceği görülüyor.

Dayanışma ağlarının sürdürülebilirliği

Kurumların birbirleriyle olan ilişkilerinde ortak amaç etrafında birleşerek kurduğu işbirliği ve dayanışma, afet çalışmalarının etkili bir şekilde ilerlemesinde kilit bir rol oynuyor. Kurumlar, dayanışmanın devamlılığının ya da başka bir ifadeyle sürdürülebilirliğinin sağlanamamasını karşılaştıkları bir zorluk olarak paylaşıyor. Zira, depremden belirli bir süre geçtikten sonra hem gönüllü kişi sayısında azalma hem de dayanışma ağlarında bir "sönme" gözlemlendiği dile getirildi. İşlevini dolduran ağların sonlandırılması ya da gerekli olmayan ve tam zamanlı bir iş için ayrılan emeğe eş gelecek kadar zaman ayrılması gereken ağların ilk baştan belirli bir süreliğine kurulacak olması da düşünülmesi gereken konulardan biri olarak öne çıkıyor.

Bir kolektif etki oluşumu olan Suna'nın Kızları, dayanışma ağlarının yalnızca afet durumlarında değil gündelik çalışma kültürünün de parçası olmasının önemini vurguluyor:

Geçici barınma alanlarında kurduğumuz Çocuk Yaşam Merkezlerini bu denli hızlı hayata geçirebilmemizin arkasındaki neden aslında bu modeli Mahalle Topluluğumuzla depremler öncesinde çalışmış olmamızdı. Bir arada çalışma kültürümüz ve pratiğimiz zaten oturduğu için hızlıca aksiyon alabildik. Merkezleri aynı zamanda topluluğumuzdaki kurumların da kullanabileceği, uzmanlıklarını depremden etkilenen çocuklarla paylaşabileceği mekânlar olarak tasarladık. (Çalıştay katılımcısı, Suna'nın Kızları)

ÇABAÇAM ekibi, depremlerin hemen sonrasında toplumun, bölgedeki ihtiyaçlara ve ekibinin çalışmalarına yönelik yüksek ilgi ve desteğine sahipken, zamanla bu ilginin azaldığını gözlemlediklerini belirtti. Zaman içerisinde toplumun ilgisinin ve desteğinin ciddi şekilde düştüğünü de ekledi:

Bir taraftan mart [2023] ayında telefonlarım susmadı çünkü kitap yollamak isteyen materyal yollamak isteyenler vardı. Ama nisan ayında da telefonlarım hiç çalmadı, hiç arayan olmadı, hatta seçim sonrası hiç hiç olmadı yani. Sosyal sorumluluk adına gerçekten çok çalışmamız gerektiğini düşünüyorum. Erken çocuklukta özellikle miniklerle. (Çalıştay katılımcısı, ÇABAÇAM)

Benzer şekilde, Hisar Okulu ekibi de Şubat 2023'te depremlerin hemen ardından yapılan çalışmalarında okulun tüm paydaşlarının aktif olarak yer aldığını paylaştı. Bununla beraber, depremlerden sonra zaman geçtikçe velilerin katılımında büyük oranda bir düşme olduğunu da aktardı. Bu gibi durumlar hem dayanışma çalışmalarının sürdürülebilirliğini zorlaştırabiliyor hem de etkin yardım çalışmalarının sınırlı kalmasına yol açabiliyor.

ADEPG ekibi de 2023 depreminden iki ay sonra dayanışma topluluğuna zaman ayırabilen ve aktif rol alan kurum ve kişilerin, depremden beş ay sonra ilk döneme göre ayırabilecek zaman bulamadıklarını, önceliklerinin değiştiğini belirtti:

Zorlandığımız yönleri ve belki de bir şekilde de günün sonunda da en güçlü yanına dönüşen şey de, aslında böyle kurumlar üstü bir topluluk kurmaya çalışmamızla ilişkili. Dolayısıyla aidiyet tarafı zorlaşıyor çünkü herkesin başka öncelikleri var. (Çalıştay katılımcısı, ADEPG)

Sürdürülebilir dayanışma ve destek eksikliği, deprem sonrası müdahale ve iyileşme süreçlerini olumsuz etkileyebilecek bir unsur olarak öne çıkıyor.

Operasyon kapasitesi sınırlılıkları

Deprem öncesi ve sonrası gerçekleştirilen çalışmaların etkili bir şekilde ilerleyebilmesinin önüne geçen bir başka zorluğun, kurumların operasyon kapasitelerindeki kısıtlılıklar olduğu öne çıkıyor. Kurumlar, sosyal sorumluluk bilinciyle, ortak bir duygu ve düşünce etrafında birleşerek yola çıkmalarına rağmen, farklı sorumlulukları olması, operasyonel olarak yeterli altyapıya sahip olmamaları nedenleriyle etkili müdahale çalışmalarının gerçekleşmesi karşısında engellerle karşılaşılıyor.

Deprem öncesi ve sonrası çalışmaların planlama aşamalarında dikkat edilmesi gereken bir alanın operasyon kapasitesi olduğu vurgulanıyor. Kurumların birçoğu taşıdıkları operasyonel ve idari yüke dikkat çekerek, süreç içerisinde öğrenmeye açık esnek bir tutuma sahip çıkarak sorunların üstesinden geldiklerini paylaştılar.

II. Öğrenimler

Zorluklara rağmen, ele aldığımız çalışmalardan edinilen deneyimler önemli öğrenimleri de ortaya koyuyor. Bu öğrenimler, deprem öncesi ve sonrası çalışmaların hem etkili hem de sürdürülebilir olmasını sağlayan temel yaklaşımları vurguluyor. Kasım 2023'te düzenlediğimiz çalıştayda ve sonrasında yaptığımız görüşmelerde, ihtiyaç temelli ve katılımcı mekân tasarımları ve dayanışma, güvenli fiziksel mekân ihtiyacı, deprem bölgesinde çalışanların iyi olma hâlinin sağlanması, çocuk katılımı ile deprem öncesi protokol ve işbirliği anlaşmaları başlıkları öne çıkan öğrenimler arasında yer aldı.

Bu bölüm, karşılaşılan zorlukların nasıl aşılabileceğini, deprem öncesi ve sonrası süreçlerin nasıl daha dayanıklı bir şekilde inşa edilebileceğini gösteriyor. İşbirliği, katılımcılık ve dayanışmanın önemini vurgulayan bu öğrenimler, eğitim, çocuk ve gençlik odaklı çalışmalarda gelecekte yapılacak planlara ışık tutmaya yardımcı olabilir.

İhtiyaç temelli, katılımcı mekân tasarımları ve dayanışma

Deprem öncesi ve sonrası müdahale çalışmalarının etkili bir şekilde ilerlemesi için, kurumlar sahadan gelen ihtiyaçları duymanın, bu ihtiyaçların düzenli takibini sağlamanın, ihtiyaçlara karşılık veren çalışmalar tasarlamının ve paydaşların öncelikleriyle ilgili kayıt tutmanın öneme dikkat çekiyor. Kurumlar, bu tür çalışmalar sayesinde sağlanan desteğin hem hedeflenen kitlelere daha etkili bir şekilde ulaştığını hem de desteğin sürdürülebilirliğinin sağlandığını ifade ediyor.

Örneğin, Suna'nın Kızları, yaptığı ihtiyaç analizi çalışmalarında geçici barınma alanlarında bulunan 12-18 yaş aralığındaki çocukların kendilerine özgü bir alanı bulunmadığını ve bu yaş grubu çocukların bütünsel gelişimlerini destekleyen hizmetlere erişmekte zorlandığını, akranlarıyla sosyalleşemediklerini gözlemledi. Suna'nın Kızları ekibi, ihtiyaç analizi çalışmalarından aktarılan bu kritik gözlemler sayesinde, Çocuk Yaşam Merkezlerini çocukların ihtiyaçlarına karşılık verecek şekilde oluşturabildiklerini ve topluluk katılımcılarıyla birlikte bu ihtiyaçları gözetecek programlar ve atölyeler gerçekleştirdiklerini vurguladı.

Bir diğer örnek olarak, ADEPG, topluluğun içindeki farklı kurum ve kişilerin önceliklerini göz önünde bulundurarak ilerlemenin dayanışma topluluğunun sürdürülebilirliğine katkısı olduğunu paylaştı. Yalnızca toplantılara katılıp, varsa sorularını yönlendirebileceklerini topluluk üyelerine hatırlatmanın ve özenle bu topluluğa zaman ayırmanın bile dayanışma alanının devamlılığı açısından faydalı olduğunu dile getirdi. Ek olarak, katılım istekleri ve katılım sıklığı tercihleri konularında düzenli bir şekilde topluluk üyelerinin nabızlarını yoklayarak ihtiyaç temelli planlamalar yapmak bu gibi grupların sürdürülebilirliğini artırıyor. ADEPG, topluluk üyelerinden dayanışma alanındaki rollerine devam etmek isteyip istemeyecekleriyle ilgili görüş almanın hem dayanışmanın sürdürülebilirliği konusunda yaşanan zorluklara yapıcı bir çözüm getirdiğini hem de paydaş katılımını çalışma sürecine anlamlı bir şekilde dahil ettiğini vurguladı.

[Deprem sonrası] beşinci ayın sonunda hani çok daha az insanla bir araya gelmeye başlıyorsunuz. Hele de böyle bir topluluk yürüttüğünüzde, yani tamamen gönüllülük esasıyla... Biz de onun için tekrar bir anket gönderdik. Dedik ki, yani evet, biliyoruz, sizin gündemimizde bunlar azaldı ama biz bu alanda çalışmaya devam etmek istiyoruz. Şu, şu şu saiklerle buna devam etmek istiyoruz. Kalır mısınız? Kalanlarla bu sefer tekrar organizasyonu böyle [yeniden düzenledik]. (Çalıştay katılımcısı, ADEPG)

Sahadan gelen ihtiyaç temelli tasarım ve dayanışmanın önemiyle ilgili bir başka örneği Şehir Dedektifi aktarıyor. Şehir Dedektifi, çocukların ve öğretmenlerin katılımıyla onların ihtiyaçlarını temel alarak Adıyaman'da bir park tasarladıklarını ve bu alandaki katılımcı ve ihtiyaç temelli tasarıma öncelik veren yaklaşımlarının etkili bir çalışmaya alan açtığını dile getirdi. Şehir Dedektifi, FİSA Çocuk Hakları Merkezi ve Adıyaman Belediyesi ile ortaklaşa yürüttükleri park inşaatı çalışmasında kurumlar arasındaki dayanışmanın önemini vurguluyor: "...Gerek belediye çalışanlarını gerek kamuda çalışan diğer insanları kapsayarak, herkesin depremde olduğu bilgisiyle yaklaşıldığında, dayanışma niyetiyle ve destek arzusuyla, bir şeyin ucundan tutma dürtüsüyle yaklaştığınızda süreç olumlu geçiyor" (Bire bir görüşme, Şehir Dedektifi).

Deprem öncesi ve sonrası müdahalelerin etkili olması için ihtiyaç analizi, düzenli veri takibi ve paydaş katılımının kritik olduğunu vurgulayan kurumlar, bu sayede aynı zamanda dayanışmanın sürdürülebilirliğini sağlamayı başardıklarını belirtiyor.

Güvenli fiziksel mekân ihtiyacı

Depremler öncesi ve sonrasında yürütülen çalışmaların rahatlıkla yürütülebilmesi, çocuklar, gençler ve topluluğun kendini güvende hissedebilmesi için, kurumlar, güvenli fiziksel alanların oluşturulmasının önemine dikkat çekiyor. Bu güvenli alanlar kimi zaman Öğretmen Ağı'nın Öğretmen Dayanışma Alanı, Suna'nın Kızları'nın Çocuk Yaşam Merkezleri ve TEGV'in Konteyner Kent Öğrenim Birimleri örneklerinde olduğu gibi sıfırdan oluşturulurken, kimi zaman da Öğretmen Ağı'nın Mobil Psikososyal Destek Programı örneğinde olduğu gibi, farklı bir kullanım için yaratılmış mekânlar dönüştürülerek sağlanabiliyor.

Örneğin, TEGV ekibi, deprem sonrasında çocuklar, gençler ve topluluk için güvenli fiziksel mekânların oluşturulmasının, özellikle toparlanma sürecinde kritik bir rol oynadığını aktarıyor. TEGV, çalışmalarında depremden etkilenenler için güvenli, erişilebilir ve destekleyici mekânlar oluşturarak, fiziksel ve psikolojik iyileşmeye katkıda bulunabildiğini paylaşıyor. Bu mekânların, çocukların eğitimlerine devam edebilmesi, topluluk üyelerinin bir araya gelerek destek bulabilmesi ve depremin yarattığı travmalarla baş edebilmeleri için kritik önem taşıdığını vurguluyor. Oluşturulan bu mekânlar, deprem sonrası dönemde toplulukların dayanıklılığını ve kendini yeniden yapılandırma kapasitesini artırmada, depremin sosyal ve psikolojik etkileriyle mücadelede önemli rol oynuyor.

Deprem sonrasında, çocuklar ve gençler için fiziksel olarak güvenli ve psikolojik olarak destekleyici mekânların oluşturulması büyük bir önem taşıyor. Biz, afet bölgelerinde hızla mobil eğitim ünitelerimizi ve konteyner öğrenim birimlerimizi kurarak, çocukların eğitime erişimlerini kesintisiz sürdürebilmelerini sağladık. Bu mekânlar sadece eğitim vermekle kalmıyor, aynı zamanda çocukların bir araya gelip, oyun oynayabilecekleri, sosyal etkileşimde bulunabilecekleri ve psikososyal destek alabilecekleri güvenli alanlar olarak hizmet veriyor. (Çalıştay katılımcısı, TEGV)

Bir başka örnek olarak, yaptıkları ihtiyaç belirleme çalışmalarının somut bir çıktısı olarak Çocuk Yaşam Merkezlerini inşa eden Suna'nın Kızları ekibi, oluşturdukları mekânlarda, sadece kendi faaliyetlerinin değil kolektif etki oluşumu içerisinde oluşturdukları çeşitli toplulukların katılımcılarının da atölyeler ve programlar yürüttüklerini ekledi. Bu tür mekânlar sivil toplum örgütlerinin ve uzmanların sahaya ulaşımını ve uzmanlıklarını ihtiyaç sahibi çocuklar ve paydaşlarla bir araya getirmelerini mümkün kılıyor.

Öğretmenlerin bölgede fiziki mekân ihtiyacını tespit ettikten sonra Öğretmen Dayanışma Alanı'nı inşa eden Öğretmen Ağı ekibi ise güvenli bir alana erişmenin yalnızca çocuklar için değil eğitimin en önemli paydaşlarından olan öğretmenler için de çok değerli olduğunu, öğretmenlerin bu alanı "bir yaşam alanı, nefes alınabilecek bir yer ve bir sığınak" olarak gördüğünü paylaşıyor.

Deprem öncesi ve sonrasında çocuklar, gençler ve topluluk için güvenli fiziksel alanların oluşturulmasının önemini vurgulayan kurumlar, operasyonel kapasitenin, yerel ortaklıklar kurmanın ve yaratıcı yaklaşımların kritik olduğunu belirtiyor.

Deprem bölgesinde çalışanların iyi olma hâlinin sağlanması

Deprem öncesi ve sonrası eğitim ve çocuk odaklı müdahale çalışmalarının etkili yürütülmesi için kurumlar, sahada gönüllü olan çalışanların ve öğretmenlerin iyi olma hâllerinin gözetilmesinin önemine dikkat çekiyor. 2023 depremlerinde kendileri ve aileleri depremden etkilenenler aynı zamanda deprem bölgesinde aktif olarak çalışmalara destek verdiler. Depremle ilgili çalışmalarda görev alan, özellikle uzun soluklu projelerde yer alan gönüllü ve çalışanlar için psikososyal destek çalışmaları kritik önem taşıyor.

ÇABAÇAM özellikle sahada çalışan öğretmenlerin hem fiziksel hem de duygusal sağlıklarının gözetilmesi gerektiğine işaret etti. Öğretmenlerin ve gönüllülerin kendilerini desteklenmiş ve güçlendirilmiş hissetmeleri, sahadaki etkinliklerinin artmasına ve uzun vadede sürdürülebilir bir katılım sağlamalarına destek olabiliyor. Örneğin, ÇABAÇAM Nisan 2024'ten bu yana birimlerinde görev yapan okul öncesi öğretmenleri, psikolojik danışman ve öğretmen adaylarının, tatil yapmaksızın günde iki farklı grupla faaliyetlerini sürdürdüğünden ötürü ekipte zaman zaman yorgunluk, bıkkınlık, iş kaygısı, sosyalleşme eksikliği ve tahammülsüzlük gibi durumların yaşandığını ancak belirli aralıklarla düzenlenen motivasyon buluşmalarının ekip ruhunun canlanmasında son derece etkili bir rol oynadığını dile getiriyor.

Bir diğer örnek olarak Öğretmen Ağı ekibi, Mobil Psikososyal Destek Programı'nın uygulaması sırasında, programın eğitmeni rolündeki gönüllü öğretmenlerin, programı uyguladıkları öğrenciler, bakım verenler ya da diğer öğretmenlerden gelebilecek ani travma sonrası tepkiler karşısında zorluk yaşayabilmeleri ihtimaline karşı, her uygulama ekibinin içinde bir psikolojik danışman olması gerekliliğini kural olarak koyduğunu aktardı. Ekibin, öğretmenin iyi olma hâlini düşünerek gözettiği bir başka konu da aynı öğretmenin aynı bölgeye bir ay içerisinde ikiden fazla sefer gitmemesi ve bir haftadan fazla kalmaması üzerineydi.

İyi olma halinin gözetilmesi gereken bir diğer grup da saha çalışanları olarak öne çıktı. Bununla ilişkili olarak kurumlar saha çalışanlarının düzenli ve verimli bir şekilde süpervizyon alması konusuna özen gösterilmesinin önemine dikkat çekti. Kültürel farklılıklar ve ihtiyaçlar düşünülerek tasarlanan süpervizyon çalışmalarıyla gerek gönüllü gerek profesyonel saha çalışanlarına destek vermenin mümkün olduğu vurgulandı. ÇABAÇAM ekibi, deprem sonrasında, sahada çalışanların karşılaştıkları zorluklar ve travmatik deneyimlerle baş edebilmek için dayanışmayla işleyen bir süpervizyon ve mentorluk sistemini aktardı:

Çadrlarımızı aynı zamanda bir psikososyal ve psikoeğitim müdahale birimi haline getirmek üzerine bir vizyon geliştirdik ve çağrı yaptık. Psikolog, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı, hatta sosyolog arkadaşlarımız da oldu... Bir kısmı hiç deneyimi olmayan arkadaşlarımızla afet konusunda bir kısmı deneyimli, hatta travma üzerine, psikoeğitimi üzerine eğitimleri olan arkadaşlarımız da ekipleri düzenlerken, tecrübeli ve tecrübesiz kişileri eşlemeye çalıştık... Döndüklerinde de birlikte süper-vizyon toplantıları yaptık. Yani bir duygu paylaşımı diyebiliriz buna, biz ne yaptık ne yaşadık üzerine. (Çalıştay katılımcısı, ÇABAÇAM)

Deprem sonrası sahada çalışan gönüllüler, öğretmenler ve çalışanların iyi olma hâllerinin gözetilmesi, hem bireylerin dayanıklılığını artırmak hem de yürütülen çalışmaların etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlamak açısından büyük önem taşıyor. Bu kapsamda, motivasyonu artırıcı buluşmalar, psikososyal destek programları ve deneyimli kişilerle sağlanan rehberlik süreçleri, sahadaki ekiplerin karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarına ve çalışmalarını daha verimli bir şekilde devam ettirmelerine olanak tanıyor. Bu tür yaklaşımlar, hem çalışanların hem de destek verdikleri bireylerin daha sağlam bir dayanışma içinde hareket etmelerine katkıda bulunuyor.

Çocuk katılımı

Çocukların yaşam, eğitim, sağlık, barınma haklarının korunmasının yanı sıra deprem afetleri döneminde katılım ve bilgi edinme haklarının güvenceye alınması çocukların iyi olma hâllerini gözetmek için dikkat edilmesi gereken bir konu olarak birçok kurum temsilcisi tarafından öne çıkarıldı. Katılımcılar çocukların ihtiyaçlarını anlamının en etkili yolunun onları dinlemek olduğunu belirterek, çocukların kendilerini ifade edebilecekleri ortamlar oluşturmanın yetişkin varsayımlarından daha etkili bir yöntem olduğunu eklediler. Bu yaklaşım aynı zamanda çocukların farklı gündemlerini anlamayı ve onların ihtiyaçlarını daha iyi karşılamayı da mümkün kılıyor.

ÇOÇA'nın deneyimleri, çocukların iyi olma hâllerini önceliklendirmek için onların ihtiyaçlarını dinlemenin önemine işaret ediyor. ÇOÇA, deprem sonrası barınma ve güvenlik önlemlerinin çocuklar için büyük bir öneme sahip olmasına rağmen, çocukların tek gündemlerinin bunlarla sınırlı olmadığını vurguluyor. Çocukların gündeminde, okulların açılması, sınavlar ve sınav kaygısı gibi eğitimle ilgili konuların yanı sıra, cinsiyet eşitliği ve ergen olmanın getirdiği depresyondan bağımsız ihtiyaçlarla deneyimler yer alabiliyor.

Örneğin, Suna'nın Kızları Çocuk Yaşam Merkezleri'nin mekânsal tasarımından merkezin işleyişine, uygulanacak atölyelerin seçimine kadar birçok konuda çocukların görüşlerine başvuruluyor ve mümkün olduğunda katılımcı karar alma mekanizmaları işletilmeye çalışılıyor. Çocuklar ortak alanların kullanım kurallarına topluluk sözleşmesi yaparak birlikte karar ve-

riyor. Çocukların katılımcı bir süreçle oluşturdukları sözleşmelerde çocuklar fiziksel ve duygusal şiddet kullanmama, küfür etmeme, telefonları yalnızca acil durumlarda kullanma, fotoğraf çekerken rıza alma gibi kendi ihtiyaçlarına yönelik kurallar belirliyorlar. Düzenli olarak organize edilen topluluk saatlerinde ise çocuklar değişen ihtiyaçlarını paylaşarak topluluk sözleşmesi güncelleniyor. Suna'nın Kızları ekibi çocuklara tanıtılan bu alanın ve çocukların ihtiyaçlarına göre şekillendirilen düzenlemelerin çocukların merkezlere olan aidiyetini artırdığını belirtiyor.

Benzer bir şekilde ÇABAÇAM, çalışmaları sırasında, çocukların afet sonrası travmalarını hafifletmek ve duygusal sağlıklarını korumak için yapılan etkinliklerin yanı sıra, çocukların kendilerini ifade etme ve gelecekle ilgili umutlarını koruyabilme fırsatlarının sağlanması gerektiğini vurguluyor. Bu deneyim çocukların iyi olma hâlinin, sadece fiziksel ihtiyaçların ötesine geçen bir yaklaşım gerektirdiğini, afet sonrası yardımların, çocukların duygusal ve psikolojik sağlığını da gözeterek, onların bütüncül iyileşme sürecini desteklemesi gerektiğine işaret ediyor. Bu tür yaklaşımların çocukların travmayla başa çıkmak için güçlenmelerine ve afet sonrası daha sağlıklı bir şekilde adapte olmalarını desteklediğini söylemek mümkün.

Birçok deneyim birçok başka akut ihtiyaç varken deprem sonrası çalışmaların öncelik sırasında çocukların bilgi edinme hakkının ve ihtiyacının öne çıkmadığını gösteriyor.

Tam da bu ihtiyaçtan yola çıkan çalışmalar yürütmek, çocukların hem bilgi üretimine katkı sunmasını hem de çocukların onlara uygun üretilmiş içeriklere erişebilmesini sağlayarak çocukların iyi olma hâllerine destek olabiliyor.

Deprem öncesi protokol ve işbirliği anlaşmaları

Deprem sonrası, hızlı ve esnek bir şekilde müdahale çalışmalarını yürütmek için kurumlar, önceden oluşmuş işbirliklerinin önemini vurgulayarak halihazırda kurulmuş ağ ve ilişkilerin hızlıca devreye sokulabilmesinin olumlu etkilerine değindiler.

Detaylı protokoller ve etkili işbirlikleri, deprem gibi afetlerde eğitim odaklı hizmetlerin sürdürülebilmesini mümkün kılıyor. Saha deneyimleri, afet yönetiminde sivil toplum örgütlerinin rolünü ve işbirliği anlaşmalarının önemini bir kez daha ortaya koyuyor. İşbirliği anlaşmaları ve hazırlık çalışmalarında, kaynakların etkili kullanımına ve koordinasyona odaklanılmasının afetten etkilenenlere daha fazla fayda sağlayacağı belirtiliyor:

Herkes iyi niyetli bir şekilde alanda var olmaya, katkı sunmaya çalışıyor. Doğru analizler, hazırlıklar olmadan yapılan çalışmalar hem kaosa yol açıyor hem de organizasyonu zorlaştırıyor. Tüm bunların sonucunda oluşan algı da toplam güveni zayıflatıyor. Neticede, bir şehre girmek 5-6 saatinizi alıyor, şehrin kısıtlı kaynaklarını verimli kullanmanızı engelliyor, siz de onu tüketen tarafta yer alıyorsunuz. (Çalıştay katılımcısı, TEGV)

Detaylı bir planlama ve inceleme olmadan yürütülen iyi niyetli çalışmalar, müdahale süreçlerini aksatabildiğinden, hazırlıkların önceden titizlikle yapılması büyük önem taşıyor. Özellikle kamu kuruluşlarıyla ilişkilerin depremlerden önce kurulmuş olması afet döneminde sivil toplum örgütlerinin esnek işleyişlerini daha da etkin kullanabilmelerine yardımcı oluyor.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Paylaşılan çalışmalar ve aktarılan deneyimler, Türkiye'nin bir "deprem ülkesi" oluşunun getirdiği zorlukları, bu zorluklarla başa çıkma yollarını ve ilerideki süreçler için önerileri öne çıkarıyor. 1999 depremi sonrasında olduğu gibi, 2023 depremi sonrasında da kamu dışındaki eğitim paydaşlarının hızlı ve esnek bir şekilde harekete geçebilmesi sivil toplumun ve eğitim paydaşlarının afet ve krizler çağındaki önemini bir kere daha açık şekilde ortaya koyuyor.

Yerel iletişim, bürokratik süreçler, bilgi paylaşımı ve koordinasyon gibi konuların, afet yönetimi ve müdahale kapasiteleri üzerinde belirleyici etkileri olduğunu belirttik. Elde edilen deneyimler, sivil toplum kuruluşlarının afetlere daha hazırlıklı bir şekilde yanıt verebilmesi için kritik öneme sahip. Rapor, ele alınan farklı kurumların deprem afetleri öncesi ve sonrası çocuk ve gençlerin eğitime ve psikososyal ihtiyaçlarına yönelik destek sağlayan çalışmalarına yer verdi. Bu çalışmalar, afete dayanıklı bir toplum ve eğitim sistemi oluşturulabilmesi için temel stratejiler ve yaklaşımlar geliştirilmesine ışık tutuyor.

Rapor, düzenlenen deneyim paylaşımı çalıştayı, yapılan bire bir görüşmeler ve analizler sonrasında alınan geribildirimlere göre, afet öncesi ve sonrası müdahalelerin etkinliğini artırmak ve gelecekteki afetlere daha iyi hazırlanmak amacıyla çeşitli öneriler sunuyor. Bu öneriler, sivil toplum örgütlerinin ve eğitim paydaşlarının karşılaştığı zorlukları ele almak ve iyileştirme yolları aramak için temel teşkil ediyor. Öne çıkan öneriler, aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- **Kamunun rolü:** Depremlere ve diğer afetlere hazırlık, afet öncesi risk azaltma çalışmaları, afet sonrası planlama ve acil müdahale süreçlerinde temel yetki ve sorumluluk kamuya aittir. Kamu, bu süreçlerde stratejik koordinasyonu sağlamak, kaynakların etkin ve adil bir şekilde dağılımını yönetmek, gerekli altyapı yatırımlarını zamanında gerçekleştirmek ve afetlere yönelik çözüm üretmek ile yükümlüdür. Bu süreçte sivil alanda oluşan bilgi, deneyim ve uzmanlıklar kamunun çalışmalarını etkin bir şekilde yürütmesine katkı ve destek sağlamakta kritik bir role sahiptir. Bu süreçlerde, kamunun özellikle sivil toplumun uzmanlık ve kaynaklarından yararlanarak ortak bir dayanıklılık stratejisi geliştirilmesi büyük önem taşıyor. Bu sorumlulukların yerine getirilmesinde yaşanabilecek aksaklıklar, toplumun afetlere karşı kırılganlığını artırabileceği için dikkatle ele alınmalı ve önleyici adımlar atılmalıdır.

-
- **Bürokratik süreçlerin hızlandırılması:** Deprem sonrası hızlı ve etkin yardım çalışmalarını için bürokratik süreçlerin kolaylaştırılması, gerekli izinlerin ve onayların hızlı alınması, yardım malzemelerinin ve hizmetlerin hızla dağıtılabilmesi için kritik önem taşıyor.
 - **Yerel işbirliklerinin güçlendirilmesi:** Etkili afet müdahalesi için yerel ortaklarla işbirliklerinin güçlendirilmesi esastır. Yerel toplulukların ihtiyaç ve kaynaklarına uygun programların tasarlanması, müdahalelerin yerel paydaşlar tarafından daha iyi kabul görmesini sağlıyor.
 - **Bilgi ve veri paylaşımının artırılması:** Saha çalışmalarında karşılaşılan en büyük zorluklardan biri bilgi ve veri paylaşımının yetersizliğidir. Etkili bir bilgi paylaşım altyapısı, saha çalışmalarının koordinasyonunu ve verimliliğini artırabilir.
 - **Eğitim ve süpervizyon:** Afet müdahalesinde görev alan gönüllülerin ve profesyonellerin eğitimi, afet psikolojisi ve kriz müdahalesi konularında güçlendirilmelidir. Ayrıca, sahadaki ekipler için düzenli süpervizyon ve destek sağlanması, bu kişilerin hem fiziksel hem de psikolojik iyi olma hâllerine yardımcı olacaktır.
 - **Dayanıklı altyapıların kurulması:** Fiziksel ve psikolojik olarak güvenli mekânların oluşturulması, afetlerden etkilenenler için hayati önem taşımaktadır. Bu tür mekânlar, eğitim ve psikososyal destek aktivitelerinin sürekliliği için kritik birer merkez işlevi görür.
 - **Afet öncesi protokol ve işbirliği mekanizmalarının sağlamlaştırılması:** Afetlere müdahalede bulunacak ekiplerin kriz öncesi hazırlıklı olmaları, afet anında hızlı ve etkin harekete geçmelerini sağlar. Bu hazırlıklar, protokoller, işbirlikleri ve kriz yönetimi planlaması içermelidir.
 - **Toplumsal bilinç ve eğitim:** Toplumun afetlere karşı bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi, afet anında toplumun kendi kendine yardım kapasitesini artırabilir. Ayrıca, bu tür eğitimler afet risklerinin azaltılmasına da katkı sağlar.
 - **Çocuk katılımının teşviki:** Çocukların, afetle ilgili planlama ve karar alma süreçlerine aktif olarak dahil edilmesi gerekmektedir. Çocukların görüşleri ve önerileri, onların ihtiyaç ve beklentilerini daha doğru anlamak ve bu doğrultuda programlar geliştirmek için önemlidir.
 - **Çocukların iyi olma hâlinin önceliklendirilmesi:** Çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının afet müdahale planlarında öncelikli olarak ele alınması gerekmektedir. Bu, çocukların afet sonrası travmaları daha iyi yönetebilmeleri ve sağlıklı bir şekilde gelişimlerini sürdürebilmeleri için kritik öneme sahiptir.

-
- **Çocuk haklarına saygı:** Afet müdahalelerinde çocuk haklarına saygı gösterilmesi esastır. Bu, çocukların korunmasını, kötü muamele veya ihmal risklerinden uzak tutulmalarını ve her türlü kararda öncelikle çocukların çıkarlarının gözetilmesini kapsar.
 - **Çocuklara uygun bilgi ve eğitim sağlanması:** Çocuklara afetlerle ilgili yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun bilgi ve eğitimler sağlanmalıdır. Bu, çocukların afetler sırasında ne yapmaları gerektiğini anlamalarına ve kendilerini daha güvende hissetmelerine yardımcı olur.
 - **Çocukların psikososyal ihtiyaçlarının desteklenmesi:** Çocuklara yönelik psikososyal destek programlarının geliştirilmesi ve bu programların afet müdahale stratejilerine entegre edilmesi gerekmektedir. Çocukların afet sonrası duygusal iyileşmeleri için gerekli destek sağlanmalıdır.
 - **Çocuk dostu alanların oluşturulması:** Afet bölgelerinde çocuk dostu alanlar oluşturularak, çocukların güvenli bir ortamda eğitimlerine devam etmeleri ve sosyal aktivitelerde bulunmaları sağlanmalıdır. Bu alanlar aynı zamanda çocukların psikososyal destek alabilecekleri yerler olarak da düzenlenebilir.

Bu öneriler, sadece acil müdahale süreçlerini iyileştirmeyi değil, aynı zamanda afet öncesi planlama, hazırlık ve afet sonrası toparlanma ve yeniden yapılanma süreçlerine de katkı sağlamayı amaçlıyor. Afet durumlarında çocukların korunması ve desteklenmesi için atılacak adımların temelini oluşturan maddeler içeriyor. Öneriler, çocukların katılımını teşvik etmeyi, çocukların iyi olma hâlini önceliklendirmeyi ve çocukların afetlerden en az zararla çıkabilmeleri için kritik öneme sahip. Rapor, eğitim paydaşlarının afet öncesi ve sonrası yürüttükleri çalışmaları inceleyip, aktarılan deneyimleri ve önerileri dikkate alarak, gelecekteki afetlere daha sağlam ve hazırlıklı bir şekilde yanıt verebilmeleri için bir kaynak olarak sunuluyor.

Yazarlar

Dr. Şeyma Dağistan Terzi

Dr. Fetiye Erbil

Dr. Aysel Madra

Yaprak Sarıışık

Bu yayına Őu Şekilde referans veriniz: Dağistan Terzi, Ő., Erbil, F. Madra, A., Sarıışık, Y. (2024). Dirençli Bir Geleceğe Doğru: TŐrkiye’de Depremler ve Eğitim-Çocuk-Gençlik Odaklı Çalışmalar. Eğitim Reformu Girişimi & Suna’nın Kızları

Katkıda bulunanlar

Gizem Alvan

Özgenur Korlu

Ayşe Naçar

BetŐl Sarı

Aliye Uçar

Grafik Tasarım

Alper Dabak

Aralık 2024

TeřekkŐrler

Kasım 2023’te gerçekteştirdiğimiz çalıştaya katılarak ve bire bir gŐrŐřmelere vakit ayırarak bizimle deneyimlerini ve ięgŐrŐlerini paylaşan tŐm uzmanlara, sivil toplum çalışanlarına ve gŐnŐllŐlere en içten teřekkŐrlerimizi sunarız.

ERG EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ

SUNA'NIN KIZLARI